

شورا

ایکنچی ییل

عدد ۲۳ * سنه ۱۹۰۹

۲۳ ۱۹۰۹

اورنورغده اون بیس کونده بر حقیقان اربی
فی و سیاسی مجموعه در

مندرجه سی :

ابواسحاق اصطخری .

جغرافیا فننه خدمت ایدن
اسلام علیاسیدر .

مسعودی .

سیاح و جغرافیا علیاسندن .

عرب ادبیاتی .

ع . د . ر . ن .

عائله احوالی . "Медіаторъ"

سوزی حقنده بر ملاحظه .

ع . سویندوک .

تاریخمه عائد . VII

ایدل بوینده اولان ایسکی

قوملر .

قودانقو بیلیک .

(اویغورچه ایسکی اثر) .

میرسیاف کریمیافی .

رحمت الهیه عمومیتی

حقنده اعتقاد .

موسی بیگیف

« محمد علیه السلام »

رساله سیننی انتقاد . II

پیداغوغیا . دین ده اعتقاد .

احمدجان مصطفی .

تربیه و تعلیم .

استانبولده درسارنی اصلاح .

اشعار : ترجیع بند

(مؤمن جان محمد جانف)

* (فخرالاسلام عین الدین)

بیلهی (حبیب اسحاتی) .

مراسله و مخابره : بخارا :

غوریف هم کریمنه دن .

تقریض : تعلیم الصرف .

مدنیت تاریخندن . مطبعه -

چیلک تاریخی .

متنوعه : استانبول مکتبلرند

نیلر اوقولا ؟ بو کونده بر

مسلمان پادشاه .

اجمال سیاسی .

چن بخت . (حکایه) .

یارالله مرادی .

تیلل یاریشی . VI

ترکیچه یازو توغروسند .

«.....»

اثر رضا الدين بن فخرالدين

دين مبین اسلامنگ ظهورندن، رسول اکرم افندمز
حضرتلرینک نسب شریفلرندن، وفات اولدیغی کونینه
قدر اولان بیوک حادثه و ماجرالردن باحث اولان بو
رساله، «وقت» مطبعه سنده باصلوب تمام اولدی. اڭ
معتبر اصللردن آلنوب ترتیب ایدلدیکی جهتله مکتب
شاگردلری ایچون استفاده ایدرگه لایق بر اثردر.
(بهاسی ۲۰ تین. پوچته ایله ۲۴ تین.)

مجله
الاسلام
م

«وقت» مطبعه سنده

هر تورلی کتابلر، خط و اسچوط بلانقهلری، کانویرتلار،
طوی و ضیافت ایچون زاپیسکهلر، تبریک هم ویزیت
کارتچکهلری نفیس و گوزل روش ده بیک ارزان حق ایله
اشله نه در و چیتدن صورتوچیپلرغه تیز وقتنده اشله نوب
یبارله در. آدرس:

Типография газеты „ВАКТЪ“ въ г. Оренбургъ.

«وقت» اداره خانه سیهنگ اوز مطبعه سنده نفیس روشده اعلا کاغذگه

باصلوب چققان توبانده گی اثرلر صانلمقده در:

«جغرافیای عمرانی» - (درس کتابی) ف. کریهوف. ن. آغەیفی لر

تالیفی. بهاسی ۳۰ تین؛ پوچته ایله ۳۶ تین.

«تاریخ اسلام» - (درس کتابی) مکتب سلطانی مآذونلرندن عثمان

جلیللر اثری. بهاسی ۱۸ تین؛ پوچته ایله ۲۲ تین.

«ترویسیکی علماسی» - اصول جدیدک اصول قدیمه نزاعسنی آیر و ایچون، اصول صوتیه

و جدیدک شرعا درستکنه و عقلا موافق لغنه دائر مشهور استاذ محترم شیخ زین الله

النقشبندی حضرتلری طرفندن تالیفی ایدلمش عزیز بر رساله در. اصول جدیده

نزاعسی ایله بوشقه عمر اوتکارماس ایچون بویک آلنوب مطالعه ایدیلوی لازمر.

برنجی طبعسی صانلوب بتوسبلی «وقت» مطبعه سی طرفندن ایکنجی مرتبه باصلدی.

همت ایله لرینک بوی یوزلب آلنوب مناسب یرلرگه تقدیم ایتولری محقولدر.

دانهسی ۵ تین یوزلب ۳ سوم. «Вактъ» Типография Оренбургъ.

شورا دىر والوغ خادىملىرى

ابو اسحاق اصطخرى

جغرافىاسىدىن سوڭك عرب نىلئىدە بىرنچى مرتبە دىئاغە چىقىمىش جغرافىا كىتابى اوشبو «كىتاب الاقاليم» اولەچقىدر. فقط اصطخرى، آرسطو جغرافىاسىنى كوروب كورمادىكى معلوم اولمادىغى حالەك اوشبو اثرىدە آرسطو جغرافىاسىدىن استفادە ايتمادىكى ونە يازمىش ايسە هر بىرى كىندى اجتهادى وسىيا-حتىزىڭ محصولى ايدىكى معلومدر. اوشبو جەھتتىن اصطخرىنىڭ جغرافىا فننە اولان خد منى پىك بىوك سانالورحتى فرىنگىلر نظرىدە بوذات عرب جغرافىونىڭ رىئىسلرىدىن حساب ايدىلتور.

«كىتاب الاقاليم» فى الڭ ايلك فرىنگىلر تابوب آوروبا لسانلىرىنىڭ كوبسىنە ترجمە ايتىمىشلىرى وعربى مەتنى ايلە برابر فوق العادە درست صو-رتىدە ۱۸۷۰ دە «لېدىن» شەرىدە طبع ايتىدىمىشلىرىدۇر. ايسكى اسلام عالملىرىنىڭ اكثرىنە مېھول اولارق قالمىش بوذات، مذكور كىتابى طبع اولنمق سېنىدىن بىوك بر كېمىسە اولارق تىكرار احيما ايدىلمىش والوغ عالملىرى جەملەسىدىن بىرى اولدىغى اعتراف ايدىلمىشلىرى. اسمى وباشقە احوالى شەمىدىك بىزە معلوم اولمادى.

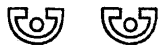
اسلام عالملىرىدە جغرافىا فننە خد مەت ايدىن عالملىرىدىن اولان اوشبوذات، ايران قديم پايتختى اولوب دە بوكوندە خراب اولان «اصطخر» شەرىدە دىئاغە كەلىشىدى. (اصطخر خرابەسى «شىراز» شەرى يانئىدەدر). تەسىل علم ايتىدىكىدىن وكما-لت تابدىغىدىن سوڭك جغرافىا فننە انتساب ايتىدى وبوطوغرىدە اولان معلومانىنى آرتىرمق قىصدى ايلە ۳۰۳-۹۱۵ (۱) تارىخىدە «اصطخر» شەرىدىن اوزون بر سىياحتە چىقوب كىندى.

اصطخرى اوشبوسفرىدە الڭ ايلك هندىستان ولايتىنە واروب جولان ايتىدى، آندىن سوڭكە بىتون اسلام مەلىكىلىرىدە طولاشوب معلومات كىسب ايتىدى. كوردىكى شىلرىنى ضبط ايدىرك، وطنە قايتىدىغى سوڭك «كىتاب الاقاليم» اسمىدە غايت قىمەتدار بر اثر ميدانە كىتوردى. آرسطو

(۱) «دائرة المعارف» دە مرتب خطاسى اولارق ۹۱۵ رقمى ۹۵۱ روشنىدە قوبىلمىش، بوڭا تىقلىك ايدىرك «اكتفاء الفنون» صاحىبىدە بو سىياحت تارىخىنى ھجرى تارىخى برابر اولارق ۳۴۰-۹۵۱ روشنىدە قىد ايتىمىشلىرى.

وسكز بيكندن آرتق مسلمان وار. پادشاهلرينك سراي كير بچدن اولوب، اتل يارندن يراقدر، باشقه كيمسه ارگه كير بچ وناشدن بنا قيلورغه رخصت يوق. قلعه نك دورت قاپقاسى اتل گه و باشقه لرى قر طرفينه آچيلادر. پادشاهلرى يهود ديننده اولوب اوزينك دور تبيك آدمى وار. خزرلرنك آزي يهود و كوبسى مسلمان، بعضيلرى خرستيان و بتپرستدر.»

بو سوزلرنى اصطخرى كنديسى كوروب سويلاديكينه اوخشار. اوشو خزر خلقى بر طرفدن عربلر ايله اولان صوغشلى و ايكنچى طرفدن ده كوب قسملرى قريم شبه جزيره سينه كوچمكلرى سببلى «اتل» شهرى خراب اولمشدر. بونك خرابه سى بو كونكى «استرخان» شهرينه پك يراق مسافه ده اولمازغه تيوشلى. قرايملر اوشبو خزر (ترك) يهودلرى ايدىكى مرويدر.

مسعودى

جغرافيا علمينه خدمت ايدن وفن يولنده اوزون سياحت ايدن اسلام عالمرينك برى «مسعودى» در.

بو ذاتنك اسمى على بن الحسين اولوب كنيه سى ابو الحسين و لقبى ده قطب الدين ايدى. عبدالله بن مسعود حضرتلرى نسلندن اولديغى ايچون «مسعودى» ديه شهرت بولدى.

«بغداد» شهرنده دنياغه كلوب تحصيل ايتديكى صوك ياشلگنده اوزون بر سياحت كه چيقوب كندى. ايران و تيبث، هند و سرنديب، سودان و آفريقا، جزيره عرب و شام، روم و مصر ممالكترنده، بحر خزر اطرافنده كوب زمانلر طولاشدى. وطنى اولان «بغداد» ه فائديغى صوك اونيش سنه قدر بر مدت ملازمت ايدوب

اصطخرينك افليملرنك هولرى حقنده اولان ايكنچى بر اثرينى تابوب آلمانيا عالمرندن موللر، بعينه اصل يازوينه تقليد ايدرك ۱۸۳۹ ده تاش باصمه ايله و صوكره ده ۱۸۴۵ ده حرف ايله باصروب نشر ايلامشدر.

اصطخرى، اوزينك اوشبو اوزون سياحتنده بزم مملكتلرمزه كلوب كلمادىكى حقنده معلوماتلر اولمادى ايسه ده مملكتلرمزدن و آتا بابالرمزدن بحث ايتديكى مرويدر.

مرجانى حضرتلرى (ظن ايدرسه م كنديسى كوروب) «كتاب الافاليم» نندن اوشبو سوزلرنى نقل ايلر:

(۱) «بلغارلرنك لسانلرى خزرلر لسانى كيدر». (هر ايكىسى تركيچه ديمك اولدر).
(۲) «خزر بر افليم اسمى اولوب، بايتختى - اتل - (ايدل) صوى اوستنده - اتل - شهريدر. اتل، برى مشرق و ايكنچيسى مغرب طرفنده ايكى بولمىن عبارت اولوب پادشاهلرى مغرب طرفنده طورر. پادشاهلرينه بلك (۱) و باك [بك] دييورلر. شهرلرى، اوزونلغى بر فرسخ اولان اور ايله آيلاندرلمش، بنالرى تبانك اولوب كوبسنيچه كيز اويلرده طوررلر. بعض بر بالچقدن سالنمش اويلرى ده وار. بازارلرى، مونچه لرى اوشتاق اوتوز قدر مسجدرلى

(۱) علم معناسنده اولان «بلك» سوزى ايله اوزلرينك خانلرينى توصيف ايتك ترك قومارنده بر عادتدر. بلغارلر هم اوزلرينك پادشاهلرينه «بلكوار» ديديكلى «معجم البلدان» ده مذكوردر. فقط خط كوفى ده «ط» حرفى ايله «ك» حرفى بر برينه زياده اوخشادقلرندن و نسخه ايدوچيلرده تركيچه بيلمادىكلرى سببندن «بلكوار» سوزينى «بلطوار» رسمنده غلط قيد ايتمشلر. بونى ايسه علم لسان علماسندن اولان شمس الدين سامى بك ده فرق ايتكمسز يين كچمشدر. («بلكوار» سوزى ايله «بلغار» سوزى آراسنده برر مناسبت يوقميدر عجباً؟)

اوغریلقلرندن اوزینک یینک بلا ایله جمع ایتدیکی اثرینی صافلامق قصد ایله اولسه کرك «مروج الذهب» دیباچه سنده دیپور: «کیم گنه اولسون بنم کتابی اوزگرنسه، بر یرینی کیمتوب یا که آرتدرسه یا که اختصار ایلاسه، بزم سوزلرمزنی اوزینه یا که بزدن باشقهغه نسبت ویرسه آنک اوزرینه الله تعالانک آچیفی توشسون، عقلی وفکری ایرشماز درجهده اولان بلالر آنک باشینه یاوسن! دنیا خلقینه عبرت اولوب قالسون! کتابه کشیلر قول صوزماسونلر ایچون اوشبو روشده دعا قیلورغه مجبور اولدم، الله دن فور- قغان آدم البته بو سوزلر مه اعتبار ایلر.» (کاشکی زنجشری ده «الفصل» باشنده شویله بر دعا ایتمش اولسه ایدی، کافیه وملا جامی، کتابلری بونلرک ایکیوز مقدارنده اولان شرح وحاشیهلری چیقمامش اولور وعلم مسافه سی ده بو قدر اوزایماز ایدی).

بونده ذکر ایدایکنندن باشقه مسعودینک اوشبو اسمده اثرلری وارد: ذخایر العلوم وماکان فی سالی الدهور، کتاب الرسائل والاستدکار بما مر فی سالی الاعصار، کتاب التاریخ فی اخبار الامم من العرب والعجم، کتاب خزائن الملوك وسر العالمین، کتاب البیان فی اسماء الائمة، کتاب الخوارج، کتاب التنبيه والاشراف. بو صوگفیسسی فرنک عالملرندن ديه جویه طرفندن ۱۸۹۴ تاریخنده طبع ایتدرلمشدر.

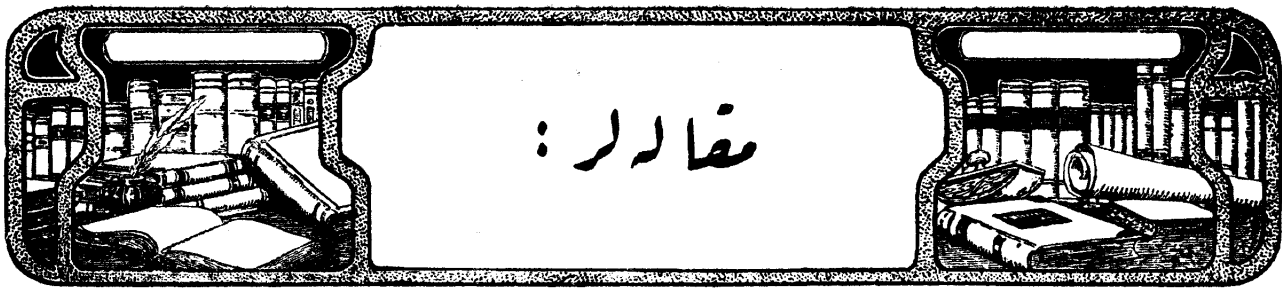
مسعودی جغرافیوندن اولدیغی کبی اسلام مؤرخلرینک بیوکلرندن اولوب سوزلری اعتماد لیدر. ۳۴۶ - ۹۵۷ تاریخنده مصرده وفات اولدی.

سیاحت اثناسنده کوردیکی ویلیدیکی شیلرینی ترتیب ایتمکه ۲۰ جلددن عبارت «اخبار الزمان» اسمنده اولان تاریخی یازدی. صوگره دن بو اثرینی اوزون کوروب «اللاوسط» اسمی ایله اختصار ایتدی، بونی دخی اختصار ایدوب «مروج الذهب» (آلتون بولون) ديه آنادی. ایشته مسعودینک بوکون میدانده اولان تاریخی اوشبو مروج الذهب در (۱).

«مروج الذهب» فرنگلر طرفندن آوروپا- لسانلرینه ترجمه ایدوب عربی متنی ایله تکرار طبع ایدلمشدر. صوگ و قتلرده مصرده هم باصلوب تارالیدی. قیمتلی اولان «تاریخ الزمان» ندن بر جلدی استانبولده فاتح کتبخانه سنده موجود اولدیغی مروی اولوب باشقه جلدلری عنوز نابله امده در. مسعودی اوزینک کتابنده «الفزاری» اسمنده بر کیمسه نی ذکر و آنک اثرندن استفاده ایتدیکنی هم بیان ایلر. بوکا کوره مذکور ذاتانک هم معتبر عالملردن اولمه سی لازم کلور. فقط اوشبو ذات اوزینک اثرلری ایله برلکده زمانه یوزندن محو اولوب نام و نشانی قالمامشدر. مسعودی، «مروج الذهب» دیباچه سنده اوزندن مقدم اولان اسلام مؤرخلرینی و کتاب لرینک اسملرینی ذکر ایدوب بعضیلرینک گوزل و بعضیلرینک فنا روشده یازدقلرینه اشارت ایلر، بونلر آراسنده اوز هنرلری اولمادیغی حالده آندن بوندن جیوب تاریخ یازوچیلر اولدیغینه ناسف ایدر. کتابلرینی اوزگرتوب، یا که فسقارتوب اوز اسملرندن چیقاروچیلرینک

(۱) «مروج الذهب» مقدمه سنده اولان بعض

خرافاتلر شایان انتقاددر.

مقالەر:

عرب ادبیاتی

I

عرب ادبیاتی اوزىنىڭ فوق العاده بايلغى و تنوعلىگىدىن توش، آنىڭ كەلتىپ چىقىرىشى بىر قانچە تىرەن نادانلىقنى ياتقان زامانىدە توغرى كىلو سېبىلى، انسانىتنىڭ ترقىيە فېكرىيەسىنىڭ باشىدە بىك زور اورن طوتادى. اول دورلردە كۆپ فن لىر. فقط عرب لىر آره سىزى غىنە ياردىم كوردىلەر و طامىر جەبە آلدىلەر. عرب لىرنىڭ اوستىرگان و يتشىدىرگان ادبیات و مدنىتى صوگىرە غىرە مدنىتنىڭ باشلانۇشىدە بىك زور تاثير ايتتى. شول سېبىلى آنى غىرە يەنى آوروپا مدنىتىنىڭ نىگىزى دېيە قارارغە يارىدى.

II

جاهليت وفتىدە اولان عرب قىبىلە لىرى نسل و سياست دە هم دە جغرافىا اعتبارىچە «جنوبى» و «شمالى» اسمىدە ابكى الوغ قىسىلەرگە آيرىلار. جنوبى عرب لىر «بنوقحطان» و شمالى عرب لىردە «بنو عدنان» دېيىلگە معروف ايدىلەر.

يەنە پادىشاھلىرى، حېمىرلەر و بونلرغە تابع قىبىلە لىر «بنوقحطان» اولوب قىرىشلىر و عوموما حجاز عرب لىرى «بنو عدنان» درلەر.

قحطان عرب لىرىدە خېلى علم اولدىغى مروى ايسە دە هر قومنىڭ مدنىتى اوزلىرىنىڭ دىنلىرى ايله متناسب صورتدە اولدىغى ايجون بونلرنىڭ علملىرى و مدنىتارىدە بىرلىككە كە مناسب بر صورتدە ايدى. مع ما فيه اوزلىرىنە مخصص

بازولرى اولوب اسكى «المسند» اسمىدە اولان قلم بونلر اثرى ايدىكى مرويدىر. قرآن شريفدە قىسىلرى مذكور اولان «سبا» قومى بونلردىن ايدى. اوشبو «المسند» قامى ايله يازلمش بعض تاشلىر و باقىر هم طوپراق چولماكلر آوروپا موزە خانە لىرىدە صاقلانمىدە در (۱). صوگىرە «بنوقحطان» مدنىتى منقرض اولوب بتون عربستان جھالت آستىدە قالدى.

اوشبونىڭ ايجون عرب بار اسلامدىن اولگى چاقىرىنى - كوبرەك دىنى ياقىنى توشنوب بولغانلىغى انكار ايتلماس - «فتىرت زمانى» ياكە «جھالت دورى» دىب صانىلەر. بو دوردە عرب لىردە تىلگە آلورلىق مىلى مدنىت يوق ايدى. لىكن، عربستاننىڭ اسسى چوللارنىدە، دائىما تھلىكە آستىدە آور معىشت، قىبىلە لىرنىڭ طوقتاوسىز اوز آره صوغىشولرى، عرب خلقىنىڭ قوۋ تھلىيەسى بىك كوچلى، طبعى قىزو و دردىلى بولۇوى سېبىلى، طبعى، بوناردە بىك ايسكى چاقىردوق قھرىمانلر، صوغىشلىر و محبت حقىدە روايتلر، حكاياتلر طودى و نلدىن تىلگە سويلە نوب خىلەرگە كوچە كىلدى. بونلرنىڭ اوستا و تاثيرلى سويلە نىگان لىرى خلق

(۱) اوشبو اثرلرنى تحصيل ايتەك فىرنك، موزە خانە لىرى ايجون مملكت بهالرىنە توشمىشدر. ايسكى تركىا دولتى علم اھلىنى حمايت ايتمايدىكىندىن آثار عتيقه عالملىرى يەنە چوللارنىدە كۆپ زھىمتلر ايله يورلر و كۆبلىرى شونىدە وفات اولوب قالورلر ايدى. شىدى تركىا دە دستوراعلان ايدىلدىكى صوگى آوروپادە اولان آثار عتيقه جمعيتلىرى يەنە و حضر - موت طرفلرىنە ھىئت علمىلەر يوللامىدە لىردىر.

III

اسلامنىڭ مېدانغە كېلۈۋى غەربلرنىڭ خىزمەت فېرىيە سىنى بىتونلاي باشقىە ياقغە آوداردى . قرآن [كرىم] اوزىنىڭ تىل ، مىسلىك و اصول تىبىرى ايله ، ايسكى عرب ادىياتىنە بىتونلاي باشقىە بولغان ياڭا يول باشلادى . قرآننىڭ دىنى اھمىتى سىبىلى ، آنڭ تىلى و اصول تىبىرى عرب ادىبلىرىنە اورنەك بولدى . قرآننىڭ حقوق تارىخ و فىلسفە كە عائد خىر و امرلىرى غەربلرنىڭ فېرىيەنى « فن » ياغىنە طارتوب آنڭ تىرىقىسىنە خىزمەت ايتارگە مېبور قىلدى ؛ غەربلردە كى اسكى شاعىرىت و نفاست شوشى وقتدە اھمىتىدىن خىلى توشە در . غەربلر تىز آره دە بىر خىط آطلاسىدىن اورطا آسىياغە چە بولغان ھەمە مەلىكتىلرنى صوغشوب اوز قوللرىنە آلاچ بوندىغى خىلقىرغە اوز تىللىرىدە قبول ايتىردىلر . قرآننىڭ چىت تىللىرىگە تىرىمە سى قىيون و كوب آدم تىرىدىن يارامى سانالو سىبىلى مىسلمانلىقنى قبول ايتكان چىت تىللىر ، خىصوصا فارسلىر غەربچە اوبىرە نورگە مېبور بولدى لىر . قرآننىڭ كوب اورنلىرىن آڭلار اىچون ، محمد [عليه السلام] زمانىدە بولغان و آڭا ياقىن طورغان كىشىلردىن صوراشورغە مېبور بولا ايدىلر . بو كىشىلرنىڭ سوزلىرى جىولا - جىولا بىر تىرىب كە قوبولوب نھاىت « خىدىت » علمى و جودگە كىتىرلىدى . بونلرنىڭ تارىخلىرىن ، پىغىبىر و ياقىنلىرىنىڭ خاللىرىن تىكىشمەك ، غەربلردە « تارىخ » علمىنى طوغىردى . صوڭرە اوشبو دىنى تارىخ علمىنە دىناۋى واقىعەلردە قوشولوب كىندى و بو سىبىدىن « تارىخ » علمى پاك عالى درجەلرگە كوتارىلدى .

قرآننىڭ مىناسىن آڭلاو اىچون خىصوصا فارسلىر ، عرب تىلىنى مەكىل اوبىرە نورگە مېبور بولالىرىدى . اوبىرە نو اىچون طىبىعى بىرقاعدەنى تىقىب قىلو تىوش طابلوب « صرف و نحو »

تىرىدىن نىغراق تىقىرى ايتلو ھەم ايسدە طوتولو سىبىلى « شاعىرلىك » و جودكە كىلدى و شىر سوبىلو تىرقى ايتدى . غەربلرنىڭ ايسكى مىلى تىل ادىياتلىرى و شاعىرلىكلىرى (поэзия لىرى) شوشى طرىقە طودى و اوسدى .

غەربلر آره سىندە « يارىشو » خىسى دە بىك كوچلى بولو بونلرنىڭ شىر ايتودە بىر بىرىدىن اوز دررغە طرىشولرىن موبوب بولدى . غەربلر بو يارىشوغە زور اھمىت بىروب آلاغە چىچوللىرىنى مەكافاتىلر ايدى .

الڭ ياخشى يعنى بىتون اقوام غەرب تىرىدىن مىلسىز سانالغان شەب شىرلىر « كعبە » دىوارلىرىنە آصلنوب قوبالر و شىرى آندە آصلنو غەربلر قاشىندە الڭ زور درجەلردىن سانالا ايدى (۱) . بوندى مىشور شىرلىر ، اسلام پىدا بولغانچە بىدى بولوب « مەلىقات سبە » اسملىرى ايله مىشورلىرى ايدى . بونلرنىڭ مىلادى ايله تارىخ وقاتلىرى ، اسم و فامىلىلەلىرى ايشتە بوىلە در ! (۱) امرؤ القيس (۲۰۵۳۸) طرفە بن العبد ۵۵۲ . (۳) حارث بن حلزە (۴۰۵۶۰) عمرو بن كلثوم (۵۰۵۷۰) عنترۃ العبسى (۶۰۶۱۵) زھىر بن ابى سلمى (۷۰۶۳۱) لىبىد بن رىبىعە ۶۸۰ .

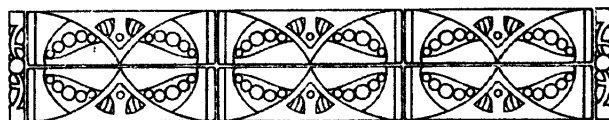
ايسكى غەرب شاعىرلىرىنىڭ اثرلىرى جىولوب « دىوان » و « ھاماسە » لردە صافلانمىشدر . بو شىرلىرى ايسكى غەربلردە ماطور تىبىر ، خىس و ايسابىنى كىلىشدر و بى تائىرلى ايتوب آڭلانو كىبى نرسەلرنىڭ بىك آلدە بولدىغىنى ، خىسىاتنىڭ قونلى ايدىكىنى كورساتە در .

بو شىرلىرى ايله بىرگە ھەر قىبىلەنىڭ اوتىكان واقىعەلىرى خىقندە ماطور و قىزقىلى روايتلردە تىلدىن تىلگە كوچوب صافلانوب كىلە ايدىلر .

(۱) العقد الفرىد . ج ۳ بىت ۱۱۶-۱۱۷ .

فذلری ترقی ایتدرلدی .

قرآن فاعده لرینی معیشت ده تطبیق قیلوغه احتیاج سببلی اسلام فقه سی میدانغه چغوب بو حقدغی اختلاف لر سایه سنده حقوق علمی اوستکه مندی ، اسلامنک دنیا نك یارانلشینه و کیله چك گه نظری ، معیشت حقدغی ملاحظه لری ، مسلمانلرنك اعتقادات ایله مشغولیتلرینیده موجب بولدیغی اوز اوزندن آکلاشیلور . فسقه سی عربلرده هر تورلی فن لرنك باشلاب میدانغه کیلووینه و ترقی ایتووینه باشلیچه سبب قرآن بولدی . ع . د . ر . ن .

عائله احوالی

قرآن کریم «شفاق» ماده سنده اصلاح ایچون زوجین طرفندن «حکم» لر انتخاب ایله امر ایتمشدر . (۱) فقط بو امر کیمگه ؟ «حکم» لر فقط زوجین افاربندنمی ؟ بونلرنك تفریق ایله حکمگه افتداری و ارمی ؟ تفریق ، «اصلاح» ماده سنه داخلمی ؟ ایشته ، بو سؤاللر کتب تفاسیرده ایراد ایدلمش و بر چوق جواب لرده ویرلمشدر .

معلومدرکه آیتی تفسیرده ، صحابه و بیوک اماملردن تورلی روایتلر نقل ایدلسه ده سندلی و اصلی اولارق یازلمی و آره لرنده ده محاکمه لر ایدلمیدر . مع هذا صاحب تفسیرنك حق گوی و عدالتنه حسن ظن ایله آره لرنده ترجیحات اجرا ایتمک و مروی سوزلره اعتماداً عمل ایتمک بزم ایچون اهمیتلیدر .

حضرت علی ، امام مالک ، شافعی ، شعبی

(۱) سوره ۴ آیت ۳۴ .

کبی بیوک ذاتلر «حکم» لرگه بیوک حقلر ویروب حتی زوجین نك رضالقدرندن باشقه حکم ایتمگه اقتدارلرنی سویل دکلری کبی ، تفریق ایله دگل بلکه اجتماع ایله ، بوندده زوجین نك رضالقدر یله حکم ایتمک ایله مأمور اولدقلرنی بیان ایدنه نلرده واردر . رسول اکرم دن مروی بر حدیث (۲) و حضرت عمر دن منقول بر واقعه (۳) صوغنی فکرنی هم تقویه ایتمش کبی کورینه . ابوحنیفه حضرتلری هم شو صوغنی فکرنه ایدیکمی معلوم . ایچکی حاللرنی بلگوچی هم صلاح فی ایسته گوچیلر ، زوجین لرده تمام سرلی حاللرنی بیان ایدنه چک ذاتلر شبهه سز زوجین نك افاربیدر عله سیله «اهل» نی افار بکه حملده جمله مفسرلر اتفاق ایتمشلردر . ولو افار بکه حملنی مندوب مرتبه سنک کورسونلر (۴) بو اتفاقدن خارج دگللردر . شو تفسیر الجاسیله در ، قاضی نصر الدینفی

(خاطرمده قالدقچه) زماننده ملالره ویرلمش امرلرده «حکم» معناسنده اولان «مدیاتر» لری نصب ده по медиаторамъ съ ихъ دیه مدیاترلرنك زوجین طرفندن ایدکی تصریح ایدلمشدر . بناء علیه «شورا» عدد ۲۰ ده «مدیاترلرک ایچون طرفینك نسب جهتنجه یقیملری اولمق شرط اولمیه چغی معلوم» جمله سی نك مدعاسی اولان معلومیتنی ، بر قدر ملالر استثناء ایدلدکی صوگ بر قالبلی ملالرنك آکللمیه چغی ظاهردر . زیرا آنلر فقهاء کتاب و عباره لرنده کورلمادیکمی شی لر ایله اصلاً الشمازلر و قوللرنک متداول تفسیرلرنک ده «اهل» نك افار بدن اولمیه چغنه دائر بر تفسیر کورمازلر . اش بویله ایکان عمومی بر معلومیتنی دعوی ایتمک نك سببنی بزلر آکللمادق .

(۲) صحیح البخاری . بیت ۱۷۰ جلد ثالث کتاب الطلاق .

(۳) التفسیرات الاحمدیه بیت ۱۸۹ .

(۴) الفتوحات الالهیه جلد اول بیت ۳۸۰ .

معناسی ویرمکری جمله سی عندی ایدی. فقط مستثنی اولارق طرفرده اولان بیوک حصرتلردن برسی بر روس پیسارندن صوراب مجوعه سینک کنارینه « وکیل » صورتنده آکلاب ضبط ایتمش ایسه ده کنه آچیقندن آچیغه « حکم » معناسینی آکلامیه چق طرزده بیان ایدلمش ایدی. بناء علیه امام ع. س. افندیگ حتی ملالری مدیاتر قویبق مسئله سنده مشکل لك كورمه سی بو جهت دنده ثابت اولوب دیدکنده حقلیدر .

اصل «مدیاتر» کلمه سی لاتین کلمه سی اولوب روس اصلو ژار و اینتسیکلوپیدیه لری «واسطه» معناسنده ضبط ایتمشلردر (۱) ینه ۲نچی معناده *фокусникъ и заклинатель духовъ* دیب آغانلریک وار . بوده برنچی معناگه کلیاً مناسبتسز و چیت اولماسه کیرهک . زیرا عائله آره سینی اصلاح ایده چک ذاتلر ، جن فکری و قوی تأثیرلی ، روحلری ربط اینه طورغان فوهگه مالک اولماقی تیوشلیدر . *Добровскій* ناک مدیاتر نی *сообщитель* دبه ترجمه سی ، «حکم» لرنک تفتیش مجلسنه حاضر اولمی فقط اخبار ایله اصلاح ایتمک ممکن ایدکنی کوستره در . شاید بوهم قران کریم اقتضاسندن یرافلاشماسه کیرهک . وعلی کل حال مسئله جمله مز ایچون اهمیتلی در . روسیه علمالرینگ تمام سزغانوب کرشه چک و قطعیا بر نتیجه ویروب عائله امرینی اصلاح ایله چک روشده ایدوب بو مسئله نی حل ایتماکلری واجبدر . «حکم» مسئله سی لایقیله اجرا ایدلسه فائده ویرچکنده شبهه ایدلمیدر .

۱۸۸۸نچی سنه سی مدیاترک ایله تکلیفی

1) Бурдонъ и Михельсонъ (۱)

2) М. Поповъ

3) Добровскаго

Ф. К. Брокгаузъ } روس اینتسیکلوپیدیه لرنندن
И. Д. Ефронъ

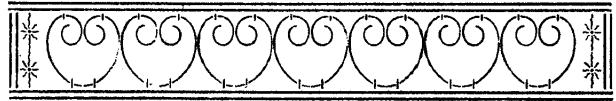
اولان 82, Полутомія دن عبارت بیوک بر قاموس ده «مدیاتر» کلمه سون تاپیادق .

اهمیتسز مسئله لرنی سکسانه یاروب بحث ایندکی فقه کتابلری ، حقیقه عائله احوالن اصلاح اولان شو بیوک نعمتنی بیانده اهماال ایدرهک عفو ایدلماس لك بر جنایت یاپمش لردر . فقه کتابلرینگ «حکم» امرنده مساهله لری عصرمزنک عاماسنه تمام بر « غفلت و جهالت » مشکل لکنی ویرمشدر .

ترکیه ، مصر احوالی بزه معلوم دگلسه ده بخارا مفتی و علماسی «تعلیق» ایله نه قدر باش واندقلری معلوم . بو بزم مفتی و صابرائیه مز باشندنده کچمش ایدی . لیک بو « حکم » نی میداتغه چغاروب صالوچی و بوندن بحث ایدوچی بر اداره و بر ذات اولمادی . ذاتا بو بر غفلت ایدی . فقیهله ولو آز اولسون «حکم» دن بحث ایتسه لر ایدی ، تطبیق ممکن اولمغان «تعلیق» ایله علمامز تعاطی افکار ایله عمرلرن ضایع ایتمازلرایدی . بهر حال کچن کچمشدر ؛ شیمدی استقبالمزده قرآن کریمنگ شو بیوک امرینه امثالاً عمل ایتمک جمله مسلمانان واجبدر . مذهب افتراقنه باقمازدن «حکم» لرگه بیوک حقوقلر ویروب حکم اجرا قیلماقده عائله احوالنک اصلاح قیلنه چغنه قطعیا بزلر امینز . ذاتاً بو « حکم » معناسنده اولان مدیاترلری نصب ایله صابرائیه مز پک کوبدن بیرو امر ایدره . فقط بونی آکلاب قرآن کریم ایله امر ایدلمش «حکم» که تطبیق ایتکان بر ملا اولماز ایدی . بز آنارک بو طوغروده اولان غفلتلرنی آنفاسویلامش ایدک . مدیاتر نی تشریح و بیانده صابرائیه اوزی صور بر قصور یاپمشدر . شوکا کوره کوب ملالر «شاهد» معناسنده آلوب تفتیش جمعیتنده فقط ایکی قاراب توروچی ایله عمل ایندکلری و رسمی کاغدلرنده « ایکی مدیاتر یعنی شاهد لر حضورنگ بویله قیلدم » دبه یازدقلری بو کون کوز اوگمزه در . مدیاترگه شاهد

ايدلن امرار، ملارنڭ بعضسندە محفوظ اولدقندىن
عدد ۳ «شورا» دە تفكىلى مەنتى سوڭرەسندە
اورنبورغ صابرانىەسى مديا تىركىنى نى اشلابدر.
محو ايتمشدر ديدكى سوزى اصلاحقە محتاجدر.
ع. سويندك.

«شورا» - لقد اسمعت لونا ديت حيا
و لكن لا حياة لمن تنادي

تارىخىزە عائد

VII

ايدل بويندە اولان ايسكى قوملر

غىپپومولغ، ايسسيدون، موردينس، سريمسقان، موردوا،
چيرمىش، چولاش، آر، موڭشى، زيران، ارزى، بورتاس، مورم.

شمالى بلغار دولتى تاسيس ايدلمازدن مقدم،
ايدل بيلغەسى (ۋولغا) بويندە بعض خلقلر
ياشادكلرى معلومدر. ميلاددن ۴۰۶ سنە مقدم
وفات اولان ابوالمؤرخين هرودوت، ايكى اوچ
واسطە ايله ايشدوب «ايدل» نڭ شمال طرفندە
«غىپپومولوغ» (Гиппомолгъ) هم «ايسسيدون»
(Исседонъ) اسمندە خلقلر طورديغندن خبر
ويرمشدر. اوشبو ايكى تورلى قومنڭ «ترك»
قومينە منسوب اولان «چود» (فين) خلقلرندن
«زيران» (Зырянъ) هم «ارزو» (Эрзю)
قوملرى ايدىكى، سوڭ تفنيشلردن ظاهر اولمشدر.
فقط «غىپپومولغ» لرنڭ «بورتاس» ياخود
«باشقرد» لر اولهچغنى ظن ايدنلردە وار.

«ايدل» گە «قاما» بيلغەسى قوشلغان بىرلردە
ميلادى ايله ۳۵۰ تارىخلرنندە «موردينس»،
(مەردەنيس)، «سريمسقان» اسمندە خلقلر

اوشبو بىرلى خلقلرنڭ بىر قىسمى، سوڭ
وقتلردە روسلرغە قوشولوب، روسلاشمىش ايسە لردە
ايكنچى بىر قىسمى ايسە اورلرنىڭ آتا بابالرينە
خلف اولهرق ايسكى اورلرنندە قالوب، قوميت-
لرينى، مليتلرينى هنوز صاقلاب طورمقە لردر.
بونلر موردوا، چولاش، چيرمىش و آر هم باشقە لردر.
هيئتلىرى بوزولمىش هونلر تىكرار «بلغار»
اسمىلەر بىر هيئت مجتمعه تشكيل ايدوب «بلغار»
حكومتى «ميدانه كتوردىكلرى وقت اوشبو موردوا،
چولاش، چيرمىش، آر قوملرينىڭ بابالرى شول
بىرلردە بولغولر ايدى. مثلا «اوقا» بيلغەسىنىڭ
ۋولغا نهرينە قويغان بىرندن باشلاب بيلغە بويىچە
بىراق جنوب طرفينە قدر (بو كوڭگى رزان، تولا
ولايتارى؛ مسقوا ولايتىنىڭ بىر آز بىرى؛ تامبوف،
پينزە، نيزغورود، سمبر، ساراتوف ولايتلرينىڭ
كوب بىرلرنىڭ) موردوالر اوطورلر ايدى. اوشبونىڭ
ايچون بلغارلرنى اقوام متفقە، جماهير متحدە،
حكومات مجتمعه ديه بيلورگە تيوشلى (۱).

موردوالر ايسە «ارزى» و «موڭشى»
اسمىلەر ايكى فرقه گە آيرلشمىلردر. قزان، سمبر،

(۱) روسچە معتبر اثرلرنىڭ بعضيلرنندە بلغارلر
ميلاددن ايكى عصرمقدم هم حاضرگى اورنارى اولان
ۋولغا وقاما بويلرنندە اوطورلر ايدى، ديورلر بو
تقدىرچە بونلر هون تركلرى كلمازدن مقدم هم «بلغار»
اسمىلەر حكومت سورمىش اولهچقلردر،

يىلغەسى حقنە سوز سويلر . بونى ايسە خوالسون
« اوقا » يىلغەسى اولەچغنى ظن ايتەدر .

ابن داستە « بورتاس » مملكتى تعريف
ايتدىكى یرده بوبى ۱۷ كونك يول ديسە خبر
وبرر . بونك سوزينه كوره « بورتاس » يرينى
چيكلامك لازم كلسە : شمال طرفى « چاباقسار » ،
مشرق طرفى « ساراتوف » ، غرب و جنوب
طرفلرى « آتقارسكى » ايله « دون » يىلغە لرى
اورتاسنده اولان اورنلرنى شامل اولور . بونده
ايسە موردوالر تماما داخلدە . اوشبونك ايچون
عرب مؤلفلرينك « بورتاس » ديدىكلرى
سوزلرى مختلف قوملرنى شامل اولور .

خلاصه : عربلرنك « بورتاس » و بعض
وقتلرده « بورداز » ديه سويلامش قوملرى
« خزر » لرى ايله كورشى اولهرق اولغا (ايدل) نك
اوك طرفنده طورلر ايدى . بو كونكى ساراتوف ،
سەبر ، قزان غوبيرنالرينك اوشبو يرلرى حتى
« اوقا » يىلغە سینه قدر يرلرده اولنورلر ، فش
كونلرنده آغاچ اوبلرده و جای كونلرده كيز چادرلرده
كون كچرلر ايدى . كسبلرى صونار چيلاق
اولوب ميخ سوداسى فيلورلر « بورتاس ميخى »
ديه مشهور اولان ميخلرنى بونلر ساتارلر ايدى .
اومارتا آسراب هم كسب ايتدىكلرى كىي ايگون
ايلهده شغللنورلر ايدى . « بورتاس » و « سوار »
اسمنده ايكى شهرلرى و اورلرينه مستقل تيللرى
وار ايدى ، ايلكدن مجوس اولمشلر ايسە ده
صوكره اسلام قبول ايتديلر .

« بورتاس » اسمى بو مملكتلرگه تاتارلر
كلوب هر تورلى خلقلرنى خراب ايتدىكلرى
كوندن اعتبارا بتمشدر .

« بورتاس » قومی اوستنه « بلغار » تركلرى
كلديكنده آرالرنده بر قدر مخالفت و نزاع اولوب
خپلى مدت دوام ايتدى . فقط بو نزاعنك سببى

نيز غورود و باشقه جنوبى ولايتلرده « ارزى » لرى
و آندن باشقه يرلرده اولانلرى « موقشى » لردر .
ارزى لرى ايسكى جغرافيا و تاريخلرده
« آورزا » اسمى ايله معروف اولمشلردر .

« مورم » (Муромъ) خالقى ايسە موردوا
خلقندن بر فرقه اولنهچغنى ظن ايلرلر . فقط بونلر
اوزلرينك اصل فصللرينى بيلما ديكلىرى سببندن
كنديلرينى بر وقت « ارزى » و ايكنچى وقت ده
« موقشى » ديه آتاب يورتورلر .

« ارزى » قوملرينك شرقنده و اولغانك
ايكى ياغنده ده « قزان » غه قدر طوتاشدن
چيرمشلر طورر ايديلر .

بعض عالملر چيرمشلرنى « سريمنيكانس »
ديه آتامشلردر . فقط چيرمشلر اوزلرينى اوشبو
« چيرمش » اسمى يا كه بوگا اوخشاش بر اسم
ايله آتادقلى معلوم دگلدر . آنلر كنديلرينى
« ماری » ديه تعبير ايلرلر .

چيرمشلردن جنوبده ، مملكتلرينك اسمى
ايله يورمكده اولان « بورتاس » ديه شهرت اولمش
« چواش » قومی اولنور ايدى .

عرب مؤرخلرى « بورتاس » سوزندن بعض
وقتده « چواش » قومی و بعض وقتده اوشبو يرلرده
اولان خلقلردن چواش ، موردوا ، چيرمش قوملرينك
جمله سینی قصد ايتدىكلرى آكلاشلور . هموينك :
« بورتاس قومی مسلمان ، لکن تيللرى توركيچه
دگل » ديدىكى (معجم البلدان ، ج ۲ بيت ۱۲۷)
و مسعودينك : « بورتاس قومی ترك قومندن بر
طائفه در » ديدىكى (مروج الذهب ، ج ۲ بيت ۱۰)
اوشبوگا مبنيدر . زيرا چواشلرنك كوبسى ايلك
وقتده اسلامه كرمش ايديلر و تيللرى ده فين ايله
اويغور سوزلرى كوب فاتناشمش اولان ترك
تيلينه منسوبدر .

عرب مؤرخلردن دمشقى « بورتاس »

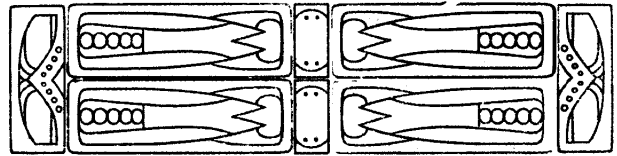
بابالرمز توركلر توكل ايديمي؟ لکن بز آنلرنڭ احوالنى بله مزمى؟ يوق! اگرده ياور وپالولر طريشوب تاريخمىزنى مطالعه قيلماسه لر ايدى بز هنوز بى خبر قالور ايدك. اوتكان اش كيرى قايتماس. مگر يورتمزداغى حاللرنى كورشيلردن صوراب بولسه ده تاريخمىزنى آكلارغه وقت!

ۋ. ۋ. رادلوفنڭ اويغور تيلندن نيمسه چه گه ترجمه ايتكان "Das Kudatku Bilik" «قوداتقو بيليك» نام بر اثرى صوڭفى كونلرده گنه قوليمه كركان ايدى. اول كتابنى اوقوب چقدىغم صوڭ آلمان معلوماتنى بونده يازماقچى بولدم.

اويغور تىلى ترك تيلينڭ بر شيوهسى بولدىغى اكثر يمزگه معلوم بولسه كرك. مذكور اثر اويغور چه «قوداتقو بيليك» اسملى بولوب، تاتار چهغه ترجمه ايتكانده: «بختليلندروچى بلم» معناسنده در. تىلى اويغور چه بولدىغى حالده يازوى سببه (Сабейский) حرفى برلن بولوب شعر مثالنده يازلمشدر. محرمى يوسف نام آدم اولوب بو اثرنى يازدىغى ايچون بوغرا خان طرفندن وزيرلك درجه سینه مندرلمش. شوڭا كوره محرنڭ بتون اسمى «يوسف خاص حاجب» ديه معلومدر.

اوشبو اثر هجرتدن ۶۳-۴۶۲ نچى يللرده، بوغرا خان زمانده «كاشغر» شهرنك تمام ايتلدىگى اچنك يازلمش. نسخهسى بو كونده «ويانه» كتبخانه سنده صافلانده در. «قوداتقو بيليك» نڭ عربچه ترجمه سينا بولمش. بر نيچه يللرغنه ايلك دوقتور ماريس قاهره ده ويس قارول كتبخانه سندن (يعنى خديويه كتبخانه سى) عربچه «قوداتقو بيليك» نڭ آيرم صحيفه لرون تابقان. «قوداتقو بيليك» تركى تيلنده يازلمان اڭ ايسكى اثرلردن برسيدر. هجرتدن ۵-۴ نچى عصرلرده «كاشغر» برلن حامى آره سنده عمر كيچركان ترك قوملر پينڭ اقتصادى

اوشبو قوملر بر برينى گوزل تانيمادقلى و آكلاشمادقلى اولمشدر (۱). صوڭره بورتاسلر اوشبو اوز اوستلرينه كلمش بلغار تركلرينڭ كنديلرى ايله جنسدهش و فان قارنداشلىرى ايدىكلر ينى بيلدىكلرى صوڭ، آراده اولان مخالفت بتوب الفت و دوستلق پيدا اولدى بو جهندن بورتاسلر «بلغار» حكومت تركيه سینه تابع و آنلرنڭ حمايتلرينه داخل اولدىلر. حتى بورتاسلر، صوغش وقتلرنده بلغارلرغه ياردم يوزندن اون بىڭ اتلى عسكر ويرر ايدىلر.

قوداتقو بيليك

(اويغور چه ايسكى اثر)

بز، ترك خاقى، كوب عصرلر برلكده عمر ايتوسببلى اوز تاريخمىزنى يخشى بلورگه و آكلار. غه تيموش بولسه قده، نادانليقمز و التفاتسزليقمزدن حاضر اوز تاريخمىزنى تانور ايچون آنى باشقه ملتلردن صورارغه مجبور بوله مز. مثلا چنغيز خان غه قدر بولغان اورتا آسياده گى واقعه لر، آنده طورغان خلقلرنڭ عمر ايتولرى و آنلرده بولغان علملك، حيات و معرفت، آنلرنڭ تللى يازولرى، آنلرنڭ مدنيت كه نى كوز برلن قاراولرى هيچ برمىزگه معلوم توكل ديسم خطا بولماز. معلوم بولسه ده طومان اچنده گى توتون كى گنه كورينه تورغاندر. آنلر نينداى خلق ايدى؟ آنلر بزنىڭ

(۱) عرب مؤرخلرينڭ: «بورتاسلر، بلغارلر ايله دشمن طورلر و بر بريله منازعه ايله لر» ديه يازمش خبرلرى اوشبو ايلك حاللرينه كوره اولمشدر، يوقسه صوڭره آنلر بر بريله دوست و متحد اوله رق معيشت ايتمشلردر.

ده رضا بولورغه كيرهك ديمش . (چوق تعجب ينارلك) .

« قوداتقو بيليك » يازلديغي وقت « كاشغر » ده بوغرا خان اداره قيلمش ومملكىتى ده ضرور وقوتلى بولمىش . خلق آراسنده سودا گرلر ، قاضيلر ، طبيلر ، روحانيلر و اوشكروچيلر بولغانى ده يازلغان . اوچوچيلرنى اويغور تىلى برلەن خبەردار ايتار ايچون آزغنه توشون بونده يازام :

واجتماعى احواللرى ، اعمال و افعاللرى قسقه چه ايتكانده بتون طورموشلرى كوز آلدنده غى رسم توسلى عالى صورتده بيان قيلنديغى كى ، « قوداتقو بيليك » ده علم اخلاق غه ده برنچى اورون بېرلمشدر . كشى نك دنياغە ، عمرگە ، مأمورلرگە و اوزندن كىچكنه لرگە نى كوز برلەن قارارغە تيوش ايكانى يازلوب علم و معرفت ايسته ونى مدحلاب معرفت ايچون عذاب چكارگە

« يىدى يولدوز اون ايگى اوگاڭ بروج آيور »

- * پايات آدى پرله « سزوق » پاشلادم
 - * توره تىن تيلهك تك نوزو آلامق
 - * ياراتدى كور آبرەن توچى آبريلور
 - * ياشل كوك ياراتدى همه يولدوزى
 - * بو كوكه گى يولدوزو پر آنچه پهزك
 - * پر آنچه فالاغس پالور يتسه يول
 - * قايوسى ئريرهك ، قايوسى قنادى
 - * توره تكان ، ئگيتكان كيچرگان ايدم .
 - * ياراتدى اچنده كونوك هم آيتق .
 - * آنك پرله تسنكيچ همه تسكينور .
 - * قارا تون ياراتدى ، ياروق كوندوزى
 - * پر آنچه كوده سچى پويا ككه يهزك .
 - * پر آنچه ياروتمش خلایقغه اول
 - * قايوسى ياروقراق ، قاي اوكسودى
- « قوداتقو بيليك » ۱۵ نچى صحيفه

ترجمه سى :

الله اسمى برله سوز باشلادم اول الله بارنده ياراتدى ، اوستردى هم عمر بېردى . اول اوزى تلاگانچه دنيانى ياراتدى . دنيانى ياقتورتورغه آى نى قوباشنى مجبور ايتدى . اول هر زمان حركتده بولغان كوكنى ياراتدى . هم آنك برلەن ئيله نه تورغان مخلوقلرنى ، زنگار كوكه اول بارچه يولدوزلرنى ياراتدى . قارانغو توننى ، ياقتى كوننى نورلاندرى . قايسى يولدوزنى ماتورلق ايچون ياراتدى . بعضيلرن صاچى ايتدى ، رحمت اياچيلرى ايتدى . بعضيسنى يولدن يازوچيغه يول كورساترگە ياراتدى . بعضيسنى ياراتدى انسانغه فايك ايچون . قايسى يوقاريراق ، قايسى توبان . قايسى ياقتى . قاييسى آز نورلى بولدى .

Гельмольтъ. Исторія Человѣчества) جلد

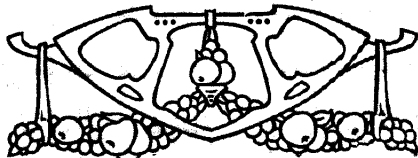
۲ نچى) گه مراجعت ايتسون .

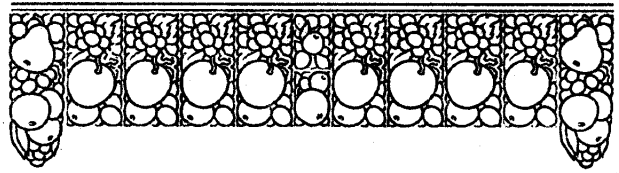
« ميرسيان كرىباينى »

اوشبو اثرنى ياقينراق تانورغه تلاگان

كشى ؤ . ؤ . رادلونف نك نيمسه چه « قوداتقو

بليك » „Das Kudatku Bilik“ . نام اثرينه روسچه

رحمت الهیه عمومیتی حقننده اعتقادم .

على السمع عولنا فكنا اولى النهى .
ولا علم فيما لا يكون عن السمع .
اذا كان معصوماً وقال ، فقله
هو الحق لا يأتيه من على القطع .
فعقل و شرع صاحبان تألفا
فبورك من عقل و بورك من شرع !

«رحمت الهیه عمومیتی» نظریه سی - سعادت طرفنه دائمی صورتده ترقی ایتیمک ایچون خلق اولنمش - عالم انسانیتک حیات استقبالیه سنه اساس اولا بیلور بر حقیقت اصلیه اولیه اولدیغنه کوره ، اسلامیت روحنه ائک موافق اولان شو نظریه من القديم بنم رغبتمی اعتنامی جلب ایتمش ایدی .

الله رب العالمین حضرتلری طرفندن یر یوزنده خلیفه اولوق صفت جلیله سیله تشریف قیلنمش انسانلرک ابدیت طرفنده مؤبد صورتک شقاوتلری ، ارحم الراحمین الله تعالی حضرتلرینک رحمت غیر متناهی سنه ، حکیم مطلق الله تبارک وتقدس حضرتلرینک حکمت غیر محدوده لرینه ، بنم فکرم جه ، او قدر موافق کلمه یور ایدی .

ابدیت طرفنده متناهی دگل زمانلره نسبتله بر ثانیه برسیکونت اولان حیاتده خالص راحت یوزی کورمه مش انسان بالالرینک اکثری استقبال ده مؤبد صورتده شقی اولاچق ایسه ، اوله مسکین انسانلری خلق ایتنکن ارحم الراحمین الله رب العالمین حضرتلرینک مقصدی نه ایدی ؟ انسانلرک اکثرینی مؤبد صورتده تعذیب ایده چک ایسه ، او وقت الله تعالی حضرت

لرینک رحمت الهیه سی غضب الهی سنه نسبتله یوق حکمنده اولمایورمی ؟

اشنه شو یله «شبهه» لر تأثیر یله رحمت - الهیه عمومیتی بنم قلبم ده همان همیشه رسوخ کسب ایدر طورر ایدی . لکن اویوک مسئله یی علمی صورتده حل ایده بیلنکن همان عاجز ایدم . کوکلم ده کوکلشمش شو . عیما بنی دائماً راحت سز ایدر اولدی . علمی نظریه لر آراسنده ، بنم فکرم جه ، اثباتی ائک مهم نظریه «رحمت الهیه عمومیتی» نظریه سی اولدی ده قالدی . ابعاد غیر متناهی دن بحث ایدن اهل ریاضت ، اومتناهی دگل بعدلردن قیاس قبول ایتمز درجه ده واسع اولان رحمت الهیه دن ده بحث ایتمش اولسه لار ایدی ، البته ، رحمت الهیه عمومیتی ده شو کونه قدر بر حقیقت قطعیه اولوب قالور ایدی .

لکن ابعاد غیر متناهی دن بحث ایتیمه همه همتلرینی صرف ایتمش اهل ریاضت ، متناهی دگل شیلره قیاس قبول ایتمز درجه ده واسع اولان رحمت الهیه دن بحث ایتیمه نه دندر ، وقت بولامامشلا .

اوله مهم مسئله اساسیه دن بحث ایتیمک شرفی - حوصله لری طار ، اللرنک وار مقیاسلری ده قیسه اولان - اهل کلام نصیبی اولمش ده فالمش ! بوکا کوره طبیعی ، بن ده اوله بیوک مسئله اساسیه یی ، صوگ درجه ده مشکل اولان معمای حل ایتیمک فکر یله چاره سزکتب کلامیه به التجا ایتدم . هیچ بر انسانه هیچ بر مسئله ده هیچ بروقت فناعت ایتدور قدر معلومات ویرمه بن کتب کلامیه البته بکاده شو مسئله حقننده بر فکر مستقیم ویرمک دن عاجز قالدی . بلکه بالعکس بنم «شبهه» لر می آرتدردی .

بزم کتب کلامیه حقائقی اثبات ایتنکن

عاجز ايسه ده، حقائقك عليهنه اعتراضلرى شبهه لارى غايت قوتلى صورتده سردايتمكدن عاجز دگلدنر. كتب كلاميه ده ذكر اولنمش اعتراضلر كڭ برينى - بنم شو اخيركى دعوامى بر مثال بر شاهده اثبات ايتمك ايجون - بوراده نقل ايتيم: «الله نذب الناس الى العفو، وجعل ذلك من مكارم الاخلاق، و ابا ان انه اولى من جزاء المسيح بما يسوءه، وذكر المعبدان اجر العافين عن الناس على الله. فالله احق بهذة الصفة، لما هو عليه من عظيم الجود وواسع الكرم، وجزيل الامتنان؛ ولا مكره له على المواقفة. فهو بالضرورة اهل العفو والتكرم بالتجاوز عن العبد المسيح المتعدى حدوده، عن اساءته، و اهل لاسبال ذيل الكرم عليه.

الله اكرم ان تسانك رحمته
ومن وجود اذا الرحمن لم يجد

ثم ان اتصاف الحق بالجود و العفو عن الجاني اعظم من اتصافه بالمواقفة على الاساءة. فان المواقفة و العقوبة جزاء. وليس في الجزاء على الشر فضل؛ الا اذا كان في الدنيا لما في اقامة الحدود من اقامة الامن العمومى و من دفع المضرة العامة، و ما في ذلك من المصالح التى تعود على الناس. مثل قوله «ولكم في القصاص حياة» و اما في الآخرة فما ثم ما يندفع بعقاب المسيح مثل ما يندفع به في الدنيا فالعقاب في الآخرة ليس فيه فائدة يعتد بها حكيم، و ليس فيه من اذة الانتقام ما يليق برحيم حلیم. و ما يقال ان التعذيب للتطهير عن الذنوب فليس بمعقول اذ قد كفى بسعة المغفرة مطهرة. ولئن كان في التعذيب معنى يوجب التطهير فلأى شىء التأيد؟

شو معنى ده اولان اعتراضلرى اهل كلام كتب كلاميه ده غايت صراحتله صولك درجه بتر جسارتله سرد ايتمشلر. احياء العلوم صاحبى امام

غزالى حضرتلرى ده شو اعتراضى «الاقتصاد في الاعتقاد» اسملى كتابنده ذكر ايتمشدر. اڭ شديد اڭ معقول اعتراضلرى بيوك بر جسارتله ذكر ايدر اهل كلام، جواب ويرمك امرنده، نه دندر، اوقدر جسارتله اوقدر نشاطله حرکت ايده ميورلر. عقلى صورتده ايراد اولنمش اعتراضلره البته لا اقل بر معتمد عقلى جواب ويرمك لازم ايسه ده، اعتراض خصوصنده عقل طرفنه كچمش اهل كلام، جواب خصوصنده عقل اهمال ايدوب، نصوص شرعيه دن اورلرينك عقللرينه نصيب اولا بيلمش و جهلر ايله گنه اعتراضلره مقابله ايدرلر.

بوگا كوره ده، من القديم كوكلم ده رسوخ بولمش «شبهه» لر كتب كلاميه مطالعه سيله ازاله اولنه مادي. بلكه فوت كسب ايتدى. كتب كلاميه ده بنم احاطهم دائره سنه داخل اولمش سوزلر كڭ هيچ برى بگا قناعت ويره مدى. عاقبت، فلا تغرنك اقوال مزخرفة فان مدلولها جهل و تعليل

ديدم ده، كوكلم ده قرارلنمش «شبهه» لره جواب بولمق ايجون، ايندى ديگر بر يول اختيار ايتدم. عقل انسانى، كتابلرينك ايكى دفسى آراسنده حبس ايتمك قصديله تأليف قلدنمش كتابلرى بر طرفه بر اقدم ده، همه علومك اصلى اولان قرآن كريمه مراجعت ايتيمه ميل ايتدم. اذ الرجوع الى التحقيق شيمة من يرى المعارف فى الايات والسور. فكلها عبر ان كنت ذا نظر ولا يخيب النى تسرى به العبر.

لكن آيات قرآنيه في فهم ايتمك حقنده، كلاميون اصوليون قلميله تأليف اولنمش تفاسيرله استعانت ايتمك بگا همان قناعت ويره مدى. بن اهل تصوف قلميله تأليف فيلنمش كتابلره التجا ايتدم: جلال الدين الرومى حضرتلرينك

شو معنی ده اولان بیتلرله جلال الدین الرومی حضرتلری هر ایکی عالم ده رحمت الهیه عمومیتنه فائل اولمشدر.

محیی الدین ابن عربی حضرتلری فتوحات مکیده متعدد محللرده «الرحمة الالهية وسعت كل شیء. فما فی الوجود شیء لا یكون فی هذه الرحمة. ان ربك واسع المغفرة فلا تحجر واسعاً. فانه لا یقبل التحجیر ومن الناس من یجادل فی اتساع رحمة الله ویدعی انها مقصورة علی طائفة خاصة. فحجروا وضيعوا ما وسع الله. فلو ان الله لا یرحم احدا من خلقه لجرم من رحمته من یقول بهذا. ولكن ابی الله الا الشمول» معناسنده اولان جملهلری دلیلرله سرد ایتمشدر.

محیی الدین ابن عربی حضرتلری آخرته عذابك انقطاعه دائر ادله شرعیه لری ده فتوحات مکیده متعدد بابلرده سرد ایتوب، شو اعتقادی ابو یزید بسطامی، جنید بغدادی، سهل بن عبدالله التستری کبی الك بیوک ذاتلره شبهه سی یوق سندلرله اسناد ایتمشدر.

بن ده «وحسن اولئك رفیقاً» دیدم ده شو اوچ ذات کبی بیوک اهل علمك مذهب لرینه تقلید ایتدم. اویوکلرک عقول عالیه لریله بیان اولنمش آیات کریمه لری کوردم ده اساسلی صورتده قناعت حاصل ایتدم.

قرآن کریم ده «الشوری» سورهنده (۵) نچی «تکاد السماوات یتفطرن من فوقهن. والملائكة یسبحون بعمد ربهم، ویستغفرون لمن فی الارض. الا ان الله هو الغفور الرحیم» آیت کریمه سنده ملائكة کرام یر یوزنده وار هر بر انسان ایچون غفور رحیم الله تعالی حضرتلرینک درگاه عظمتلرنده استغفار ایتمش ایسه، بن ده اویوک فرشته لره اقتدا ایدوب، ابدیت طرفنک عموم عالم انسانیتنک نجاتلرینی اعتقاد اید بیلورم دیدم.

مثنویلری، القشیری حضرتلرینک رساله لری، محیی الدین ابن عربی حضرتلرینک فتوحات مکیه سی بگا شو حق ده غایت بیوک فائده لر ویردی: شو اوچ کتاب کبی آثار اسلامیه لرک اعانه سیله، بنم کوکلم ده منمکن اولمش «شبهه» لرک عقده لری برر برر منعل اولدی. بری دیگرینه تعارضلری یوق صورتده، آیات قرآنیه بنم قلبم ده اورونلاشدی. الله تعالی حضرتلرینک رحمت مطلقه سنه حسن ظنله انتظارم، عالم انسانیتک ابدیت طرفنده استقبالنه اساسلی صورتک غایت بیوک بر امیدله نظرم بنم کوکلمه غایت بیوک بر اتساع ویردی. عموماً انسانلرک رحمت الهیه مطلقه ده خلودلری، بنم قلبم ده طارلق ایراث ایتمک دگل، غایت بیوک شادلق ویرور اولدی. دینلرک هیچ برنده یوق شو یله عالی بر نظری بن اسلامیتک تعالیم عالیه سنده کوروب ممنون اولور اولدم.

جلال الدین الرومی حضرتلری مثنوی شریفک متعدد محللرنده رحمت الهیه عمومیتنه دائر متعدد بیتلر سویلامشدر.

استانبول ده شرحیل برابر طبع اولنمش مثنوی شریفک بشنچی جلدنده جلال الدین الرومی حضرتلری دیمش:

بانگ می آمد که ای طالب بیا
جود محتاج گدایان چون گدا
جود می جوید گدایان و ضعاف
همچو خوبان کاینه جویند صاف
اولی خوبان ز اینه زیباشود
اولی احسان از گدا پیدا شود
پس ازین فرمود حق در والضحی
بانگ کم زن ای محمد بر گدا.
چون گدا آیینۀ جودست هان
دم بود بر اولی آیینۀ زیان.
آن یکی جودش گدا آرد بدید
دین دیگر بخشد گدایان را مزید.

بر آدم شاید بولنور امانده ایدم.....
رحمت الیه عمومی حقنده بنم اعتقاد
علیهنه مجلسلرده بازارلرده طاوش کوتاره چک امام
افندیلره انصاف بولنده بنم بر سوزم وار:
عالم انسانیتنک استقبالنه معلق اولان شو
مسئل اگرده اهمیت سزایسه، محترم امام افندیلر
اویله بیهوده مسئله لرله عزیز وجودلرینی یورما-
سونلار. اگرده او مسئله بیوک اهمیتلی بر مسئله
اعتقادیه علمیه ایسه، او وقت

و اذا ما خلا الجبان بارض
طلب الطعن وحده والکنزلا

کبی بیوک دناعتدن صافنق ایچون، بنم
علیهده سویلنور او سوزلری بن یوق ایکن
سویله مهسونلر.

بلکه او مسئله ی مذاکره ایچون بر
« مجاش علما » عقد ایتسونلرده بنی ده اورایه
دعوت ایتسونلر. بن اوز دعوامی اثبات ایچون
قرآن کریم دن متعدد آیتلر، کتب سنندن متعدد
حدیثلر سرد ایدرم انشاء الله .

قرآن کریمک هیچ بر کلمه سنه دست تأویل
اوزاتماق شرطیله، کتب کلامیه ده مذکور مسئله
لری قرآن کریمک دلائل لرینه حاکم ایتمه مک
اساسیله مجلس ده سوز سویلنور. مجاش آش
مجلسی دگل عمومی بر علمی مجلس اولور.

غیرتلی امام افندیلر یا بنم شو عرضی قبول
ایدلر، یا خود مجلس لرده بیهوده سوزلرله عزیز
وجودلرینی یورمق زحمتندن خلاص اولورلار.
لکن امام افندیلر جمعاً مجلس عقد ایچک
اولسه لار، ۲۴ نچی «شورا» عددی نشر اولنق
دن لا اقل ایکی اوچ کون مقدم مجلسلرینی
عقد ایتمک لری شرطلر. زیرا (۲۴) نچی عدد
«شورا» ده بن دلیل لرینی علی التفصیل عمومی
مطالعسه سنه عرض ایده چگم انشاء الله. دلیللرم

شو اعتقاد بنم فلیمده قوتلندی. عاقبت،
مدرسه حسینیه ده تاریخ ادیان درس لری منا-
سبتیله بن او اعتقادی مطبوعات عالمنه عرض
ایتمک آرزوسنه ده کلدیم. عرض ایتدم، محترم
«شورا» صحیفه لرنده شو اعتقادی آیات قرآنیه
ایله اثبات ایدرم ده دیمش ایدم.

نظرلری کتب کلامیه جاد لرندن تخطی
ایده مز بر نیچه امام افندی «شورا» صحیفه لرند
او مقاله لرینی اوقور اوقوماز بنم مقاله لرم درس لرم
علیهنه قیامت قویاردیلار. علملر یله مقابله ایتمکدن
عاجز او امام افندیلر ژورنال لرینک صحیفه لرند
بنم اوزرمدن ممکن طرفلرک هر برینه سعایت
ایتمک کبی دناعت دن اوزلرینی خلاص ایتدیلم.

اعیش فی طیب نفس حیث کنت. فما
اخاف من وقع آفات ولا ضرر.

ادب علمک اقتضاسیله، همده « بل کذبوا
بها لم یحیطوا بعلمه ولما یأتونم تأویله » آیت
کریمه سنک ارشاد یله عمل ایدوب، او امام
افندیلره بنم طرفدن وعد اولنمش ادله قرآنییه
منتظر اولوب طورمق لازم ایسه ده، « قوت
علمیه » لری او اماملری بر اقمادی: محترم امام
افندیلر « بهلش » اطرافنده « سلسله » جریک لرنده
وار قدر قوتلرینی کوستردیلر. کافر ایتمک، مد-
رسه دن قومق، جان قییمق کبی شیلرک هر بری
امام افندیلرک آغزلرینه ده اللرینه ده کلدی.

البته هر کس بیلور اویله امام افندیلردن
دیگر شی مأمولده دگل ایدی.

بر مسئله علمیه یی حل ایده بیلیمک ایچون
لازم اولان بر همت بزم اویله اماملرده واردر
اعتقادی بن ده هیچ بر وقت اولماش ایسه ده،
لکن ایکی هفته صبر ایدر قدر عقل اویله اماملرک
هر برنده واردر خیالنده ایدم. اویله اماملر
آراسنده املاسی درست، همده سوز آگلار

انتقاد لر حقندہ جواب یازمازدن ایلك بو یرده ایکی مسئله حقندہ سوز سویلامک لازمدر . بونلرنک بری : ولادت کونینی تعیین ایدوب نیلمک دینی مسئله دگل ایدیکی و ایکنچیسیده بو طوغروده اولان اجماع ، شرعی اجماع اولمادیغیدر . بونلر بیان ایدلما دیکی تقدیرده احتمال که سؤ فوم که سبب اولور و بعض کیمسہلر اجماعی مسئله که مخالفت ایتدی ، دیه غوغا قوبار لر .

رسول اللهنک ولادت کونینی حتی که ییل و آینی تعیین ایدوب ییللمک ، اعتقاد ی مسئله لردن و حقندہ ده کمچیلک قیللمق جائز اولمغان دینی عمللردن دگل بلکه صرف بر تاریخی مسئله در . تاریخی مسئله لردہ خلقلر اوزلرینک قیللری میل ایتمش طرفلرغہ قوشلورغہ اختیارلری واردر .

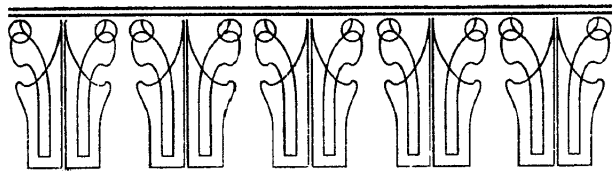
شبهه یوقدرکه عصر سعادتده اولان بعض بر تاریخی واقعہلرنک شرعی عمللر ، قضا و حکملر ایچون اهمیتلری اولور و علم اهللری بونلردن بعض بر مسئلهلر استنباط قیلورلر . بوکا مثال اولارق جمعه نمازینک نه وقت فرض اولدیغی ، ایلك جمعه نمازینی کیم و نه یرده او فود یغی ماده سیننی کوسترمک ممکندر . جمعه نمازینک فرض اولدیغی وقتنی و باشقہلرینی تعیین ایتمک تاریخی اولدیغی حالده عہل و عبادت ایچونده تعلق ی وار . سلفلر بو طوغروده کوب نقتیشلردہ اولنمشلر و کندی مذہبلرینہ موافق استدلاللر ایتمشلر . فقط ولادت مسئله سی بو قبیلدن دگلدر . اوشبو سبب ایچون اولسه کرب عادتلرینہ خلاف اولارق کتب سنہ مؤلفلر یده (ترمذی مستثنی) ولادت طوغر و سنده ، لازم قدر حدیثلر روایت ایتماشلردر .

ولادت کونینی تعیین ایتمک حقندہ اجماع اولمشمی یوفنی ؟ بو مسئله که دائر کیله چکده بر آز سوز اولور . فقط اجماع اولدیغی تقدیرده

انتشاری سوکنده بن مجلسی قبول ایدہ مم . کورہیم بزم غیرتلی دیانتلی امام افندیلر بنم شو عرضی نصل تلقی ایدرلر . نصل اولور ایسده ، ایندی بوندن سوک ،

من شاء فلیقبل و من شاء فلیقل
خلاف الذی قلنا « لا حجر فی القول »

موسی بیگیف .

« محمد علیہ السلام » رسالہ سینہ انتقاد

II

« محمد علیہ السلام » رسالہ سندہ : « جناب رسالتپناه افندمز حضرتلری عرب آراسنده عام فیل دیه مشهور اولان ییادہ شهر ربیع الاوّل ۹ نچی دوشنبہ کون (میلادی ایلہ ۵۷۱ نچی ییل فرنگی حساب ایلہ ۲۰ نچی و رومی - روس حساب ایلہ ۱۷ نچی آپریلدہ اولدر) تاك وقتندہ - مکہ - شہرندہ دنیاغہ کاملکہ - محمد - دیه تسمیہ ایدلدی » دیه یازامش ایدی (بیت ۹) .

ایشته صابر حضرت اوشبو جملہ ده اولان ۹ نچی ربیع الاوّل سوزنی انتقاد ایتہ و بوکا سند ایدوب اوشبو اوچ شینی ایراد قیلادر : (۱) رسول اکرم حضرتلرینک ۱۲ نچی ربیع الاوّلده طوغدیغی حقندہ اجماع حکایت ایدلمش در . (۲) بتون دیار اسلام نچہ عصرلردن بیرلی ۱۲ نچی ربیع الاوّل کونینی مولود بایرامی یا صاب کیلر . (۳) ۹ نچی ربیع الاوّل حقندہ روایت کورلمیدر . بوندن سوک صابر حضرت : « قطعی برهان اولمادیغندن معمول و مشهور سوز که مخالفت ایتمکده وجه نہدر ؟ » دیه سؤال ویرہدر .

بحث ایتوچی علم گه «علم التوحید» دبه اصطلاح اولنغاندر.

الهیات، الله تعالی حقنده واجب بولغان ثبوتی و سلبی صفتلردن و آکا یاری و یارامی طورغان اشلردن بحث ایتددر. کشینک قلبنده بو حقهغی اعتقادلارنی فوزغاتوب اورناشدرودن مقصود، آنک قلبنده احساس دینی فی تربیه لهب، بو عالم کونده تصرف ایتوچی قادر مطلق و عبود علی الحق بولغان بر ذات شریف نك بولوینه «یقین» نك روحین ترگزودر.

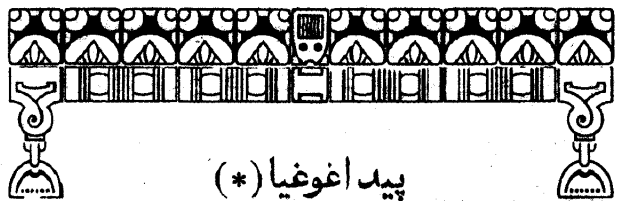
احساس دینی حقیقی و نسبی ایکی قسم اولوب، حقیقیسی قائم بذاته ازلی ابدی بر ذات موجوده نی «شعور» ایکانی نسبیسی ده بزنك ایله اول ذات خالق قادر قهار رحیم نك آراسندهغی ارتباط و تعلقنی شعور دن عبارت ایکانی و بو شعورده الله تعالی نك توری صفتلرین شعور نك حسینجه تورلنوبدر. یعنی آنک عظمتین تصور ایتدکمزده خشیت، قدرتین تصور ایتدکمزده عجز و نواضع، کریمین تصور ایتدکمزده نعمتلرینه شکر، رحمتین تصور ایتدکمزده محبت، یاقنلغین تصور ایتدکمزده سلام و رضا، گناهلرغه قاطشومزنی آکلاغانده سخط و قبض نك حاصل بولویده برنچی قسم ده بیان اولنغان ایدی.

بو بیانندن بلنه درکه: پیغمبرمن نك ده دینی تعلیم دن مقصودی قلبلورنی مذکور احساس لر برلن تربیه لهب نفسنك مذکور نسبتلرنی شعورین قوت لندر مکر تا که انسانغه خالقین محبت حاصل بولسون ده آنک امرلری برلن یوروچی و طیبغان لرندن طیبلوچی بولسون.

برگه بو طریق برلن دینی سلف صالحون غنه اوگرتدیله. آنلر صفات الهیه نك معنالرین آچی بیان ایدوب خواص و عوام نك قلبلرین نورلاندیرالر و بو معنالرنی شعورلرین

ده بو اجماع، علم اهللرینك: «شریعت اصللری کتاب و سنت، اجماع و قیاس» دبه سانادقلری شریعی بر اجماع دگل بلکه کوبلر نك مختاری دیمک معناسنده اولان تاریخی بر اتفاق اولور. بناء علیه بوکام مخالفت ایدن کیمسه شریعی اجماعغه مخالفت ایدوچی سانالماز، صاحبنده ملامت فلان توجیه ایدلماز. بونک نظیری پک کوبدر. جمله دن: محمد ابن شهاب الزهیری ذوالشمالین ایله ذوالیدین نك بر شخص ایدیکنی تاریخی اتفاقه فارشو اولارق دعوی ایتدیکنده کندینك معاصرلری، امثال حتی استاذلری طرفندن: «لکل جواد کبوة و لکل عالم هفوة» سوزندن باشقه ایله مخاطب اولدیغی مروی دگلدر. حالبوکه ذوالشمالین مسئله سی تاریخی اولدیغی حالده، الوغ بر فقه حکمی استنباط ایدلمک ایچون کرکلی ایدی.

خلاصه: رسول الله صلی الله علیه وسلم نك مولود کونینی تعیین ایتمک دینی دگل بلکه تاریخی و علمی بر مسئله در. اوشبو جهتن بونده سوز سویلرگه، خطامی صوابی اوز فکرینی بیان قیلورغه اختیارلق در. صابر حضرت سندلری حقنده کیله چکده یازلنور، «هر کیله چک یاقین» در.

پید اغوغیا (*)

دین ده اعتقاد

دین ده اعتقاد اولنورغه تیوشلی اوچ نرسه باردرکه: الهیات، نبوات و سمعیات در. بونلردن

(*) باشی ۲۱ نچی عددده.

اماعنايت الهيه ايرشوب شرح وحاشيه لر بين
کورورگه موفق بولا آلماسه، حفظ ايتکان نرسه
لر بين بوشقه و هيچ بر فائده سز تکرار لاپ اوزدرغان
زمانی برلن حسابلاشسون، شول آکا بيتار .
بو کشينک حالی اونسز اورلقسز بوشقه ایلنگان
تگرمانگه اوخشايدر . اويلا ب قارا کز ! تگرم
نيقدر مکمل بولسه ده اون کبی بر فائده کيتورمه سه،
بوندن نه اوله چق ؟

اما آنا آنالرنک دینی تربيه لری، آنلر
هر وقت هر توری یول برلن الله تعالی دن
قورقونيفنه بالالرنک قلبلرینه طوقلر و بونک
نتیجه سنده بالالر قورفاق و یورا کسز بولوب
هیچ اشد اداره سی و اوی بولمیدر . حرامنی
حلال، حلالنی حرام، مستحبنی مکروه یخشینی
یامان، یاماننی یخشی دیب بله در . بو اعتقاد
بونلرنک معیشتلرینه ده تأثیر ایتوب یالقاو
و اقدامسز هر اشد اوطوراق بولوب قالالر .
درست، بو یول دینی ادبارنی آلدروده طوتولا
طورغان ایکی یولنک برسیدر . لکن بونلرنک
ایکنچیسکی که : بالالرغه صفات الهیه نی یخشی
آکلانو برلن قلبلرین ترگزوب محبت الله نی
کوکللرینه صالو آرقاسنده آنک امر ونهیلرینه
امثال قورقوسز اختیار برلن شادلق اوزره
بولمق ایکی یولنک اگ گوزلیدر . بو صوگهی
یولدن فضیلتلر نی فضیلت بولدغیچون سووب
قیلو، رذالتلر نی رذالت بولدغی ایچون حیرانوب
طیلو حاصل بولادر . بو کشینک عمللری ثواب
وعقاب ایچونگنه بولمیدر (برنچی قسم که مراجعت
اولنسون) . بو حقه سزگه مثل بیان ایچکمن :
سزنگ ایکی خادمکز اولوب برینه یومشاق
معامله کز برلن گوزل تربیه وادب اوگرتسه کز ،
ایکنچیسینی بوش قالدروب قورقتو یانو کبی
قاتیغ معامله ده بولسه کز اولگیسی اوزینک

قوت لندره لر ایدی .
اما آنلردن صوگهیلر بو یولدن یازدیلر .
بوندن مرادم بزنی مقصود مزدن بالغشدر اطورغان
ایکی یولنی بیان ایتمکدر :

برنچیسکی : سلفی صالح دن صوگهی توحید
علماسینک کرگان بولیدر . بونلر توحیدنی بر
جدل و نزاع فنی یاصادیلر و آنی سوز و کلام
حقنده غی صناعت لر تزمینه نزدیلر ، پیغمبر مزنگ
(قلب لرنی نورلاندرو - وعقللر نی نغایتو کبی)
دین تعامندن مقصودینه قارامادیلر . بونلر بو
اشلری برلن دلیل طورغزوب خصم لرین طوقطانونی
قصد ایتکان بولسه لرده اصل مقصود دن بیک یراق
کیتوب آنی اونوتدیلر و بونی مقصود بالذات
ایتدیلر . نیتاک علوم شرقیه تاریخین قاراوچی
لرغه بو بیک ظاهر در .

ایکنچیسکی : آنا آنالر و معلملرنک طوتقان
بولیدر . معلملر ، سلفلرینه آلدانوب علم توحیدنی
جدل و نزاعغه بحث مناظرهغه موضوع ایتویولندن
کیتدیلر . شونک ایچون کوره سک توحید بابنده
بر اوزون متننی بالالرغه حفظ ایتدیره لر . اول
آنی نیچه کونلر بلکه آیلر یلر تکرار لاپ
یوریدر . بوندن صوگه اگ رعنايت الهیه گه یولقوب
بو متننک شرح و حاشیه لرین و تقریرلرین
مطالعه ایتسه ، سلفی ننگ بو حقه یاصاغان اصلاح
ودلیللرینک چیتنلگندن تمام حیران بولوب
فکرینک طارقالغینه دوچار بولادر . بوندن صوگه
بونک همتی سورلوب قلبی ننگ قوتی ضعیفله درده
عمری بارنچه ملوم و محسور (۱) بولوب اوطورادر ،
بو کیمسه اوزین علمادن یا که جهلادن صایماغنده
هم حیران بوله در . بوکا جواب : بو علمادن ده
جهلادنده ایمازدر .

(۱) ملوم محسور بولو، هر جهتدن عیبلری آچق
بولک یغندن هر توری شله نی ایشتوب اوطوروغه مجبور بولودر .

بونلرنى قرآن شريف ده بيان عبث اولمايوب بلكه خلقنڭ كوزلر ين آچدرو طوغرى يولنى كورستور ايچون بولغانغه بزدە آنلرنى تيوشلى اورنلرنده استعمالغه بورچليلمز.

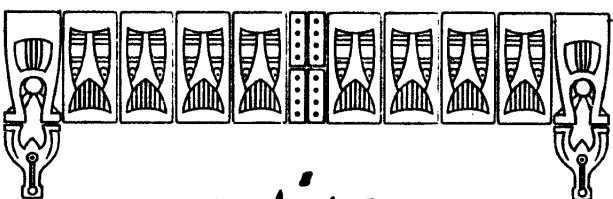
ايكنچيسى: ياشلرنڭ كوك و يولدزلر، ير ودكزلر، بلغه لر و آغاچلر، چچكلر و حيوانلر، قوشلر و بالقلر كىبى محسوسات ظاهر يه گه التفاتلر ين قوزغاتمق و آنلرنڭ خواصينه و بو عالمده گى اثر و فائده لر ينه نتيه ايتمكدى. چونكه بونلر الله تعالى نڭ صفات كماليه سينه انڭ الوغ دليللردى. ايندى اش شولاى بولسه، بىز بوبابك منطقى دليللر طورغزوب كلام علماسى يورگان يولدن يورمازكه كيرك. چونكه آنلرنڭ دليللرى ياشلرنڭ فكرى طار الوغ غنه سبب بولادى. بوندىن باشقه مذكور منطقى دليللر برلن استدلال نڭ وجويين قرآن شريف دن بر آيت يساكه بر حديث شريف برلن اثباتغه مجاللرى يوقدر. بىز اكر قرآن شريفنى و احاديث نبويهنى تيكشرسه ك كوزگه كورلگان و قولانغه ايشتلگان ظاهرى عالم برلن استدلال غه باشقهنى طابا آلامىز. نناك كه حق سبحانه و تعالى قرآن شريف ده بيورمش در: «كوكلرنى يرلرنى ياراتوده، كيچه و كوندزلرنڭ تورليچه بولونده، انسانلرغه نيچه ميلياردلر فائده ايچون دكزلرده يورى طورغان كويمه لرده، كوككن اينگان صولرده و اول صوسبندى اولگان يرده حيوانلر نباتلر ترگزوب آنلرنى هر اورنلرغه طاراتوده، تورلى ياقدىن ييللرنى ايسدروده، طاولر كىبى بلوطلرنى ير برلن كوك آراسينه مسخر ايتوده عقللى قوملر ايچون الله تعالى نڭ كمالينه حقيقه بيوك علامتلر باردر». دخى بيوردى: «يرنى سزگه نوشاك ايتمه دكمى؟ طاولرنى قازقلر ايتمه دكمى؟ البته ايتدك، دخى سزنى نيچه صنفلر ايتوب

وظيفه سين اوتوده سزنى آلدكزده و آرنوكزده شادلاندر و لازم بولغان خدمتلر كزنى گوزل طورغزور، كوك امر نهيلرگه سزنى محتاج اينماز، عملنده اخلاصلى بولوب هيچ بر حقسز و بالسىز گويه سزگه محبتندن گنه فيلنوچى كىبى حركتلرده بولور. اما ايكنچيسى مڭ بلا برلنگنه سزنىڭ خدمتكزده طورر، قورقتولرغنه آنى خدمتنده يورگزر، قوشسه كزغنه اشلر، طيسه كزغنه طيبيلور، آنڭ تزگينن تمام اوزك طونوب ثوابلر برلن و عه قيلسهك و عقابلردن قورقتسهكده خدمتلر كزنى تيبشنيچه اوتى آلماز، بلكه قورقولر و طمعار آراسنده و هم و خيال ييلرى برلن چلغانوب طمعلرى قزقدرر قورقولرى خوارلندىر. سيگا نسبتله بونڭ حالى ميهون بييتوچيگه نسبتله ميهون حالى كبيدر؛ اولده خواجهسى برر نرسه قابدرسه يا قيناسه غنه قيلانورغه تيوشلى اشلر ين اشليدىر. بونڭ نتيجهسى بودر كه، بالالارغه دىبى اعتقادلرنى آلدروده توحيد علماسنيچه صفات سلبيه و معنويهلرنى سويله ب آنلرنڭ معنالر ين بيان بيان ايتوگه گنه طوقناتماينچه بلكه الله تعالى نڭ محبتين صالح و صفات كماليه سين گوزل آكلاتو آرقاسدك قىلبرنده يقين روچين ترگومك. و احساسلر ين قوتلندرمك انڭ گوزل بولدىر. چونكه آنلرنڭ يولى ايماندىن مقصودن بيرر ايچون اولماى بلكه خصمنى طوقناتوى ايچونگنه ياصالغاندىر.

بو يول اوگرتو ايكى تورلى بولا آلادر: برنچيسى الله تعالى نڭ قرآن شريفك بيان ايتكان قصه لر ين اوگرتمكدى. چونكه بونلر واقعه لرنى كوروب اوتو-وتجر به اورنينه طورغانغه عقلنى آرتدىرولرى اوستينه الله تعالى نڭ قدرت و اراده كىبى صفات كماليه سين شعور ينده قوتلندىر و دىبى احساسلرنى تربيه گه ده يتلر. دخى

بولونی بعضی قیامت گه یقینی قوتلی بولغانغه
امور دنیاویده توکل دیو قاراسه لرده غطا قیلا لر .
کتب مقدسه وفرشته - وجنلر نی اعتقاد هم
سمعیات جمله سندن بولسه ده بونلر نی تاریخ اسلام
ضمننده اوگرتو مناسب کورلدر . ولکن یاشلرنڭ
یوره کلرین یاروب قورقو وخیال وهم قارا کغو -
لقلرنده حیران ایته طورغان جن حکایتلرین
سویلاودن زنهار صافلانا کورگز .

اوزگزه بله سز بز یالغز بر بولده یور -
سهك یا که بر قارا کفی اورنغه کرسهك نیچک
فورقودن بزنگ چچلمز اوره طوروب یوره کلرمز
سیکروب طامرلمز طاریشه باشلیدر ، بو اش
یاشلکه بزنی قورقتوب سویله گان حکایتلرنڭ
نتیجه سیدر . احمد جان مصطفی .

زیب و بزم

استانبولده درسلر نی اصلاح

استانبول شهرنده اولان دینی درسلر
جامعلرده ویرلور ، استفاده ایده چک شاگردلر
اوشبو جامعلرگه یوروب هر توری دینی علملر
تحصیل ایدرلر . بونده اولان درسلر ، بوندن
ایکیوز و اوچیوز سنه لر مقدمگی اصول ایله ،
طوغروسی ده اصولسزلیق ایله اجرا ایدلنور ،
افاده و استفاده دن زیاده ، مدرسلر معلوم
وظیفه لرینی آلمق و شاگردلرده عسکرلکدن
قالمق ایچون دوام ایلرلر ایدی . شمعی «صراط
مستقیم» ده اوقودیغمزه کوره ترکیا دولتی اوشبو

یاراندق ، یقولرگزنی تنگه راحت ایتدک ، کیچه نی
سزگه پرده ایتدک ، کوندزنی سزگه ترکک میدانی
ایتدک ، اوستگزگه یدی قاتیغ نرسه بنا ایتدک
دخی بالقوچی چراغ یاراندق . یردن اورلقلر
و اولنلر و بر برینه ایشلگان باغچه لر اوسدرر
ایچون صغوچی ییللردن شارلدا ب آغوچی
صولر ایتدردک .

نبوتنی تعلیم ، پیغمبرلرنڭ ترجمه حاللرین
یعنی آنلرنڭ کورکام خلقلر برلن اهالی گه اوز -
لرین سودروب قوتلی قلبلری برلن خلقنی طوغری
بولغه کوندروگه طرشولرین بیان آرتاسند بولورغه
کیرک . اما پیغمبرلر حقنده صدق امانت کبی
واجب بولغان صفتلر نی - دخی کذب خیانت وحقنی
فاپلاو کبی مستحیل بولغان صفتلر نی یاشلرگه
باشلاب اوگرتو یغشی توکلدر ؛ چونکه آنلر
حقنده بو اعتقادلر آنلرنڭ ترجمه حاللرین یغشی
آکلاغاچ اوز اوزندن اختیارسز حاصل بولالر .
بونلر نی مخصوص اوگرتولر یاشلرگه جدال و عناد
وهم بوللرین غنه آچالر . بیگرکده دین و پیغمبر -
لرنڭ حقلغینه فی الجمله قرار واقع بولغان برزمانده .
بوندن معلومدرکه پیغمبرلرنڭ حقلغینه اڭ
آچق دلالت ایته طورغان دلیل آنلرنڭ ترجمه
حاللری و ادبلی و اشله گان اشلریدر . بوندن
بیوک دلیل گه حاجتده یوقدر .

سمعیات ایسه ، دین حنیف ده قطعی صو -
رتده کیلگان نرسه لرینگنه بالالرغه اوگرتوب ،
بعضیلرنڭ جهلی - و بعضیلرنڭ مکرری سبیلی فانشقان
اوهام و خرافاتنی سالودن صاقلانورغه کیرک .
مرادم اولگانندن صوڭ ترو - ثواب عقاب کبی
شیلرنڭ بارلغین بیک قورقنچلی صورتده کور -
ستمه پنجه جیکلجه بیان ایتدک کیرک ، تاکه
احساسلری بتوب قورقولری ظاهر بولوب جبان
ویالقولق صورتینه صالنوب قالماسونلر . بولای

مدرسه سی، دینی اولدیغی ایچون ملا صادق، شمسیه، انهوزج و شرح ملا کبی صرف دین درساری گنه اوفولسون دیه تاوش چبقارمش آدملر بوندن عبرت آلسونلر!

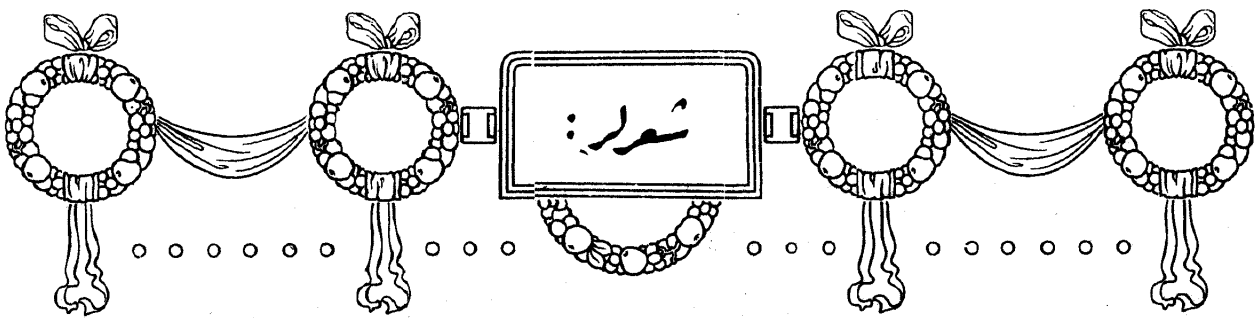
جامعه اوفوچی شاگردلر، هر بر اوقومش درسلرندن، مخصوص شونک ایچون تأسیس ایدلمش جهیتلر حضورنده امتحان ویررگه مجبورلردر. امتحان ویره آلمغانلر صنفلرنده قالورلر. درسار اوچ قسمگه آیرلوب بری ۶۰ وایکنچیسى ۷۵، اوچونچیسید ۹۰ دقیقه اولاقدر. اوقویلی ۹ آی اولوب، قالانی تعطیل کونلری حساب ایدلنور، بو وقت شاگردلرگه رخصت ویرلور. شاگردلرنک آشامق، ایچمک و عموما معیشتلرینی تأمین ایتمک حقنده هم چاره ار کر رامکده در. طبیعی، وقفارده اولگی کبی حسابسز و دفترسز طورماز بلکه رسمی محکمه لرگه تابشلوب هر تورلی سؤ تصرفلردن قورتولورلر.

جامع درسارینی اصلاح ایتمک فکرینه کرمش ایش. چوقدن کرکلی بر اش ایدی، لکن همان ده فرصت اوندیکی یوقدر.

«صراط مستقیم» خبرینه کوره، وقت ضایع ایتمکن باشقه فائده سی اولمیه چق شرحلر وحاشیهلر اوفومق اورنده، ابتدائی شاگردلر ایچون متلر و متن حکمنده اولان شرحلردن گنه درس ویرلورگه قرار ایدلمشدر.

مدرسارنک درسارینه دوام ایتمکری حقنده فاتبع ندیبرلر قیلنمش، شاگردلرنک درسارگه یوروب یورمادیکلرینی یازمق ایچون «یوقلمه» دفترلری طونارغه اجبار ایدلمش وبالجهله درس احوالی نظامی مفتشلرگه تابشلمشدر.

شاگردلر معلوماتلی و عقللری نورلانمش اولوق ایچون اولگی درسارگه قرآن کریم، تجوید، جغرافیا، حساب، هندسه، تاریخ، حکمت طبیعیه، انشا، بلاغت، اصول ترجمه و مکالمه کبی بعض فنلرده علاوه ایدلمشدر. (حسینی)

ترجیع بند

- * برنی مدح برنی ذم ایلار ایدم الگاریراق
- * علم اهلینه همه دن أمر معروف یخشیراق
- * قچقرب نه دیر بزه حقنک سوزی قرآنه باق
- * اوزگه ملت آرتینه قالمش بزرک ملت نیچون؟
- * تترادی تن دلغه دهشت کیمادی کوزدن آقدی خون
- * قچقرب نه دیر بزه حقنک سوزی قرآنه باق
- * حمد لله آندان بد خلق دن کیتدم یراق
- * خالصانه وعظ ایتتم دینداشلرم توتگیل قولاق
- * اتفاق ایله یاشاگز مؤمنان تاشلاب نفاق
- * بو سؤاله اولزمان اولدم اویالیب سرنگون
- * کوب تأسفی یوکلریله قدم اولدی مثل..... نون
- * اتفاق ایله یاشاگز مؤمنان تاشلاب نفاق

- * بېرمك اولدم بند اولنك سؤالينه جواب
 * كذب بهتان حسد نفسانيت قىلدى خراب
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * اوزگه ده علم معارف بزه جهليله غرور
 * اوزگه لر عبرتله ناظر بزه عبرت كوزى گور
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * اى مسلمانلر كىلك اخلاق سوئى تاشلايوك
 * قول توتوشوب ملتى معارفه يول باشلايوك
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * عمرمز ضايغ ايتار مذهب نزاعى بئسون اول
 * كىله چك نى قايغورايوك بزلره احسن بو يول
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * علمسزلك ايسكى لك حاضر زمان قىلماس پسند
 * دانش «دارين» اولمش يا كغى ترتيب سودمند
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * كاشكى بولسه ايدى عالمر ايچره اتحاد
 * فيلسه لر اصلاحيميزه يكدل اولوب اجتهاد
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * قاعه فشلاق قريه لرده جيلوشوب دائما
 * قولغه كرسه بول وسائطر ايله تنگه طلا
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * ابتدائى رشدى اعدادى عالى هر يره
 * بختسزلك لر كىتيب دولت سعادت آل ويره
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق
 * يوقودن كوز آچه لوك هم آل آرنا باقه لوك
 * اوز آرا برله شمه كى زنگوله سيني قاقه لوك
 * قچقريب نه دير بزه حق نك سوزى قرآنه باق

مؤمن جان (احقر) محمد جانوف تاشكندى .

* *

- * نيشلرگه بو كوكلنك طوزماوينه
 * ايه سين تورلى ياقغه قوزغاوينه
 * بر كونده يوز مك بلا كورگانده ده
 * اميدنك كوز آلدندن اوزماوينه
 * نچوكده تارتىق اوله اوز ياغينه
 * توقتالوب بولداشكه كيككاش ايتسه ك

صافی کوکل اشانغاندن بارا فالسهك * بعضی سى الملك بولا توزاغینه
شونى اویلاب آچولانسهك بارکشیکه * کورسك غربتلکنك توزاینه

هر کیمنك مرادی بار یغشی بولمق * هر وقت وهر یرده یولی اوکمق
ولکن توشنولر باشقه باشقه * قایدہ اول اصابتده اولوب طورمق
ایگونچی، مال کتوچی، سوداگرلر * مقصودی اوز کسبین آلقه قومق
روحانی علماغه قولاق سالسهك * سعادت نك سببی دنیا قویمق
مدرس، معلم لر محرر لر * مقصودی عهومی بر مشرب اویمق
اگرده کورکنچه برکه ساچسهك * قولایی اولاق در بردای اوکمق
فخر الاسلام عین الدین اوغلی.

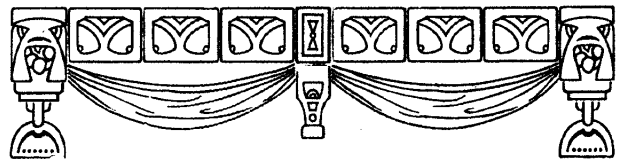
بیلمی

آلا رشوت، ربالرنی حرام، یالغانینی بیلمی
«آلارنی آلدادم» دی هیچ اوزی آلدانغانین بیلمی
سوگه در لرنی
بهاسز عمرینی دکرگه باغلاب سالغانین بیلمی
اوزینك، جمل فعلین اول «مسلمانلقغه خدمت» دی
مقدس دین اسلام کوزینه چوب سالغانین بیلمی
بالارغه «ایقاط» نی باشقه لرغه ایسکی ترتیبینی
تیوش دی تارتوشه شول حق دی حقندن تایغانین بیلمی
بازار خلقین مریدلك گه چغوب اوندی ایشانین دی
الهی نور صاچام دی یوز توبان قاپلانغانین بیلمی
سانا اول «مکه» وی توپراق تمارلر اوشکوروب توزلر
شفا بولسون دی آندن آوورولر کوچ آغانین بیلمی
کیل مسکین عوام صاف کوکلیل، صاف چن دوا ایزلی
دواسی نك مسلمان قاینه بولغانغانین بیلمی
کیل فتقواللاسی سیف اللاسی شوفندن دوا ایستی
نچه لر شول دوالرنی اچوب یغانین بیلمی
الهی صافلا دهوی ایتماسون آحق «ولی» لکنی
کشی بر آلدانوب آلسه قهرلر آغانین بیلمی

حبیب اسحاقی

«برکه نه» ده معلم.

مراسته و مخاره

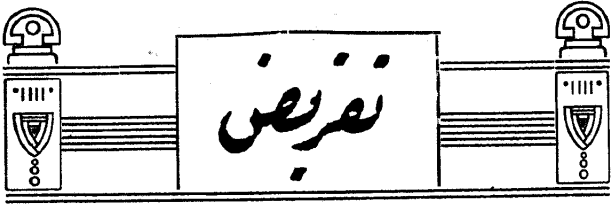
شولای بولغاچ نیچوک ایدوب خوار زمنی ماقتیم، نیچوک حقیقتکه فارشو باریم؛ یوق قلم آکا هیچ راضی دگل! عزیزم! بنم سزگه بر کیکاشم وار: اگر اوز کزنی ماقتاتاسکز کیلسه وطنکزنی آغار تکز، بالالر کزنی اوقوتکز، وطنکز خوارز- مده گی معرفت، هنر، صناعت اثر لرینی یرگه سکرمای استعداد وار لغنی اثبات ایدرگه باشلامق وقتیدر! ملت فرصتدن استفاده ایتمازسه، زمان هیچ وقت آیاماز، عاقل، بیانی، پورکامل، ندیم، شناسی کبی محترم ذاتلر سزله شول وقتغنه سوینورلر، عکسی حالده رنجورلر. درست، خوار زنده بیک کوب ادبا و فضلا بولوب اوتکان، لکن اول محترم ذاتلرنک بو کونک روحلریغنه، ورثه اری یوق. اگر بو کونده ده علما- اولوب خلق غه قرآن کریم نك ناطق اولدیغی حقایقله وعظ ایلسه لر، کیرک جناب پیغمبرک اوصاف جلیله سنی، کیرک اول نبی معظمک سنتنه اتباع ایدن خلفای کزینک خصایص عالیله سنی بلدرسه لر ایدی- خوار زم ملت اسلامیه سی بو کون باغلی اولدیغی قیود ذات ومسکنتدن صبر یلوب چقه رق مجدو شرف سابقنی اعاده یه جان آتار، بو کونگی حاکمیتنی محافظه ایچون جاننی ویرردی.

تصحیح :- ۱۸ نچی نومر «شورا» ده برنچی مقاله مده گی: «خیوه نك نفوسی ۸ یوز مک قدر اولوب بیلگیانک نفوسندن ۳ مرتبه زیاددر» دیگان جمله ده «بیلگییا» کلمه سنی «چورناغوریا» دیه اوقوه ق لازمدر. ۱۸ نچی نومر «شورا» نی آلوب اوقود یغمده کندم هم تعجب ایتدم. الماگی مسوده سنده هم «چورناغوریا» دیه یازدیغی حالده «بیلگییا» دیه طبع ایدلمشدر. شغلم کوب اولوب وقت مساعده ایتما دیگندن مسوده سندن برکنج بالا نسخه آلمش ایدی، کوچروده خطا اولدیغی

«بخارا» دن: ۲۰ نچی نومیر «شورا» ده «روحسز عالم» مقاله سینه، بخارا دن یازلمش بر مکتوب کورلیدی. شمعی جانسز عالم اهالیسنده درد کرگان بر جان وار ایدیکنی بلوب قناعتلنمساکن شادلندق. قاری افندی نك مقاله سندن جیلیگنی صقغانده شول چقا: «جانلی افندی نك معلوماتی ادبسن، خوار زملیلرگه بدوی دیبورگه یارامی، خوار زمدن مطبوعات آرقلی معلومات ویرلسه آخوند طلبه لر مزنک آچوی کیلور شوندن قورقکز!» دیمکن عبارتدر. لکن مدعاسنی بر وجه ایله ده اثبات ایتمی مقاله صاحبنی خوار لیغنه. قاری افندی بن فقیر، خوار زنده بر سنه ده زیاده لک عمرمنک یارمنی خوار زملیلر احوالنی تحقیق ایله کیچوردم دیبورسه م خطا دگلدر. یوروب کوروب بلدمکه خوار زملیلرنی بو کونده: نیم وحشی، بدوی، ونیم مدنی فسملرینه آیرمق ممکندر. بو کونده خوار زنده علم یوق! چونکه بتون مملکتنده یوزگه ۶% سواد خوان طابلمازغی قطعیا معلوم. بتون مملکتگه خیوه ایله اورگنچده ایکی دانه یا کا مکتب وار (*). آنلرنکده ناملریگنه یا کا، فصورلری بر آز... بار. خوار زنده مدرسه لر هیچ یوق- بلکه تنبلخانه لرگنه، طلبه سی و علماسی یالقاو- طبعکار مخلوقلر؛ آللرنده گی درس کتابلری علم دگل- بلکه قاقسیغان توکرکلر، متولیلری ایسه وقف پارازیتلریدر.

(* قاری افندی خیوه ۳ دانه مکتب دیه یازغان.

هالبوکه برگنه.

تعلیم الصوفی -- رشدی برنجی صنف
شاگردلرینه مخصوص درس کتابی اولمق ایچون
یعقوب افندی خلیلی طرفندن ترتیب و ۱۶۵ بیتک
نشر اولنمشدر، حقی ۴۰ تین .

**

مدنیت تار یخندن -- عصمتی افندی طرفندن
یازلمش بو اثرده اسلام مدنیتینک ظهوری و عر-
بلرده اولان زراعت، عمارت و باشقه بو کبی
شیلر حقنده مختصر، لکن آچیق و آکلازلق
روشده بحث ایدلمشدر. فنی و علمی طرزده
هم ده لسانمزه ائک برنجی دفعه یازلدیغی سببلی
بو رسالهنی اوفورغه تیوشلی. ایچنده، ایسکی
بابل بتخانه لرینه تقلید ایدرک، عربلر طرفندن
«سامرا» شهرنده بنا ایدلمش بر مناره رسمی ده
قولمشدر. بو کتاب اوزی الوغ بر اثر اولدیغی
حالده اوقوچیلرغه ینگل اولسون ایچون جز جز
اولارق نشر ایدلنورگه باشلانمش و حقی ده
اوچوز قویله مشدر. بو یرده یازدیغمز برنجی
جزنک حقی ۱۲ تیندر.

**

مطبعه چیلک تاریخی . -- تاریخی و علمی
اولان بو اثر ش. احمر طرفندن قران شهرنده
مشهور مطبعه صاحبی و عربی حرفلر اشلاوچی
ا. ن. خاریطونف نئک فرق سنه لک یوبیلیسنی
قوطلاب یارلمش و غایت نفیس روشده ۷۰ بیتک
خاریطونف مطبعه سنده طبع اولنمشدر. بو اثرده
مطبعه چیلک تاریخی حقنده فسقه و آکلازلق
روشده معلومات وارلدیکی ایچون هر کیم ایچون
اوفورغه لایق کورلدر. اونبش اون آلتی

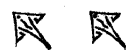
صوکندن تحقق ایتدی . محترم اوقوچیلرنک
عقولرینی صمیمی صورتده رجا ایدرم .
عبدالکریم سعیدی. «بخارا» اوکتابر ۲۲ .

«غوریف» شهرندن : فرغیز و قزاق
خلقلمی اوزلرینی انس (رضی الله) نسلندن
دیه سانیلر. بو دعوالری درستیدر ؟ اکرده
درست اولماسه بونلر قانغی و قتلرده اسلامه
کلدیلمر ؟ اوشبو حقده «شورا» ده مفصل جوابلر
یازلسه ایدی . یارالله مرادوف.

«شورا» :- بویله مسئله لرده مفصل جوابلر
یازار ایچون کوز اوکنده بیوک تاریخ کتابلری
ولغات فنیه و علمیه لر اولنمق ضرور. حالبوکه
فرغیز و قزاقلر حقنده بو کونه قدر اجمالی صورتده
اولسون معلومات یازلامشدر. فقط انس (رضی
الله عنه) که نسبتلری اصلسز و اسلاماری ده پک
مقدمدر. عباسیلر عصرنده اولان اتراک عسکر-
ینک قزاقلردن عبارت اوله چغنی ظن ایدنلر وار.

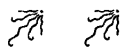
«کومینه» دن :- ضیاء الدین السکالی نئک
«فلسفه عبادت» اسملی رساله سینی اوقوب، خدمتی
ایچون رحمت اوقودم. مؤلف ایسه رساله نی ینگل
یازدیغنی اوشبو سببندن معلمسز اوقوب آکلازلق
اولدیغنی سویلار. فقط بونک شویله لغتلر واردرکه،
بونلرنک اکثری حتی معلملرگه ده معلوم اولماسه
کرک. بو جمله دن ایشته بونلردر: نیرؤ، زؤا-
نوق، گینه تیزمه، فامنده، فلاگی پیسخیالوگیه،
گیمناستق، سیکونت، آپارات، ماشینیست، مینوت
یورسلیم، کوچر، اوررا، فیزولوگیه، پلان،
دوقتور، کراخمال، پودره. بو لغتلر بر قاچ
اورنلرده واردر. بونلر عرب، فارسی ترکی
لغتلرنک قانغیلرینه منسوبدر ؟

«بهرام بیگ ترجمان دولتشاویف»

بر بوزوق اعتقاد یرلا شوب فالماسون . اوشنداق کتاب باصو ومطبعه چیلک اشلری حقنده بالارغه یاش وقتلرندن باشلاب درست معلومات ویرلسون وشهرلرده اولان مکتب بالالرینی مطبعه لرگه یورتولوب کوسترلسون ده شاگردلر شونندن حصه آلسونلر .

« مطبعه چیلک تاریخی » کتابنده انتقاد ایدلنن چک قصورلق شولدرکه : قزانده بیوک مطبعه لر دن اولان برادران کریموف مطبعه سی ذکر ایدلماش وپیتربورغده الیاس میرزا بوراغانی مطبعه سی « نور » مطبعه سی ایله خلط ایدلنوب یازلمشدر . فقط بو ایکی مطبعه صاحبلری بو قدر مدت اوتدیکی حالده کندی مطبعه لری حقنده برشی ترتیب ایدوب باصدر مامشدر ، احتمال که ترتیب ایدوچیلرگه ده اوز طرفلرندن معلومات ویرمامشدر . شونک ایچون مؤلفنک عنری آشکار ومقبول اولسه کرک .

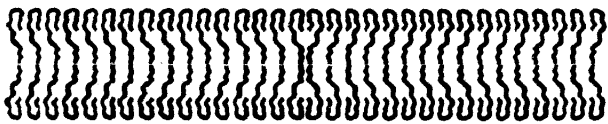

استانبول مکتبلرنده نیلر اوقولا؟

استانبول غزته لرنده اعلان ایدلدگینه کوره بو سنه بعض مکتبلرنک پروگراملری بیک کوب صورتده اوزگارتیلوب اصلاح ایدلمشدر . «مکتب حقوق» ده - اوشبو نرسه لر اوقولمقده در : حقوق جزاء . مقدمه حقوق . مجله واحکام اوقافی . صک عدلی حقوق . حقوق دول . صک عدلی جزاء . اقتصاد . قوانین مالیه . اصول جزائیه . تاریخ حقوق . حقوق دول . تجارت بریه . تجارت بحریه . حقوق اداره . فرائض .

یاشلرم اولسه کرک ، آچیق بیلورم که شرح ملا اوفودیغم وقت ایدی . اول وقتلر کتابچیلر اوللرده ییلکه لرینه تارتمه ایله کتابلرینی کوتاروب یورتدن یورتقه کروب صاتوب یوررلر طبیعی بزم مکتبیزنک جماعت ساکیسنده کروب اوطوروب سودا قیلورلر ایدی . کتاب سوداگری اولغان میشار ایکی سوزنک برنده «تیپوغرافیه» دیه سویله ر ایدی . باصمه چیلقنی هیچ تصویر ایته آلمادیغمز معلوم . میشاردن : «آبزی سین یوقسه اوزنک کتاب باصلغاننی کورگانک باریمی؟ آنی نیچوک باصالر؟» دیه سورددق . «دنیاده معلومات فروشلقدن لذتلی برشی یوقدر» دیورلر . میشار بزرگه تیپوغرافیه نی غایت اخلاص ایله تعریف ایتدی . فقط بو تعریف تیپوغرافیه نک اوزینی دگل بناسینی غنه ایدی . اصل مقصودغه یئدیکنده : «آنده کشی بیارمیلر آنی کورمک ممکن دگل فقط بزدوستلر یاردمی ایله ایچرگه کردک . آق کاغدنک اوستنه یغمور روشنده حرف یاواده طوره . بو حرفلر قایدن کیل ، قایدن کیته ؟ بونی بیلورگه ممکن توگل» دیدی . بزده بو علم بزم فهمه زنک ماوراسنده ایمش دیه قالدق . بو کونده مطبعه ترتیبی بر قدر کوروب آکلادم ، فقط میشاردن آلدیغم درس کوکلمدن کندیکی واعتقادم دوندیکی یوق . کوکلمده ایکی تورلی مطبعه بار ، بری میشاردن اوگرندیکم وایکنچیسیده کوزم ایله کوروب بیلدیکمدر . بوندن مقصد شولدرکه : بالارغه وکندیلری بیلمگان کیمسه - لرگه علم اوگرندیکی وقت غایت درست ایتوب اوگرتورگه ، اگرده اوزینه اشانچی کامل دگل ایسه «اوزمه بیلیم» دیه عنر قیلورغه تیوشلی . تاکه بالانک ذهنک - صقالی آغارغانغه قدر اورنلاشورلق وکوزی ایله یوز مرتبه کوردیکی صوک ده طوغری یولغه توشمازلک

بو کونده بر مسلمان پادشاه - هندستانه
«حیدرآباد» ولایتینگ پادشاهی میر محبوب
علی خان ایتالیان مر مرتاشی کیتوروب «فلک
نما» اسمنده سرای صالدردی. اوشبو سرای ایچون
قرق میلیون انگلیز لیراسی صرف ایتدی. اوزی
فرنگر اصولی ایله بیورگه اوگرنش دورتینگ
انگلیز آلتونی و یوروب صاتوب آلمش براتی
وار. آت، فیل و باشقه جانوارلری حسابسزدر.
دورتیوز جاریه سی و هر برینگ اوزلرینه خاص
خادمه لری وار. بو پادشاهی حضرت ابوبکر
نسلندن دیه لر، اگرده باباسینگ ترجمه حالینی
برر مرتبه اوقوسه ایدی بو فعللرینگ اوخشاما -
دیغنی بلکه آکلار ایدی. لکن اسلام
پادشاهلری قدیم زماندن اعتبارا عالمه
اجتهاد و تقلید بختلرینی، چالما قویرغی و توز
نزاعلرینی و یوروب اوزلری بتون عمرلرینی
جاریه لر شاعر وندیملر ایله کچر مشلردر، عادت
شویله اولمشدر.

اجمال سی

کوز موسی کرو برلن تورلی مملکتلرینگ
پارلامینت لری آچیلوب هر طرفه سیاسی حیات
باشلانری.

۱۰. انچی اوکتابده آچیلوب اشکه باشلاغان
اوزمنزنگ روسیه دوامانده محلی صودلر مسئله سی
قارالوب اوتدی. امنیت شخصی مسئله سی قارالا
باشلاب کامیسیه گه بیرلدی. کامیسیه لرده ابتدائی
تعلیم مسئله سی قارالا. روسیه ننگ سیاسی حیانتک
مهم سانالاقچق نرسه لردن بریده بو یل «روس

وصایا. کتاب النکاح. اصول حقوقیه. اصول فقه.
عهد دول. اراضی فانونی. فقه. وسائره.
مکتب ملکیه ده - اوشبو نرسه لر اوقو -
لمقده در: حکمت حقوق اسلامیة. مجله احکام
عدلیه. اصول اداره. علم اقتصاد. اصول مالیه.
حقوق دول، حقوق خصوصیه. دولت علیه ننگ
تاریخ سیاسی و ادارسی. تاریخ سیاسی. قانون
ارضی و احکام اوقاف. حقوق اساسیه و عمومیه.
جغرافیای اقتصادی. اتنوگرافیا. استاتستیک.
مبادی عام حقوق. فرانسزچه. اصول ترجمه
و مکاتبات دولیه. قوانین مشروطیت دول. کتابت
رسمیه. حقوق تجاریه. قانون جزاء و اصول
جزائیه. اصول حقوقیه. عربچه، ارمنیچه، رومچه
تللر وسائره.

دارالفنون ده: - علم تفسیر. حدیث شریف
و اصول حدیث. علم فقه و اصول فقه. علم کلام.
تاریخ دین اسلام. سیر نبوی. ادبیات عثمانیه.
ادبیات فارسیه. تاریخ عثمانی. حکمت نظریه
و اصول تربیه و تدریس. جغرافیا. ادبیات
فرانسویه. علم آثار عتیقه. علم السنه. هندسه
حلیه. علم هیئت. فیزیک. استاتستیک و حساب
احتمالی. جبر اعلا و مثلثات کروییه. حساب
تمامی و تفاضلی. کیمیای غیر عضوی. میخانیک.
علم حیوانات و منافع الاعضا. علم نباتات. تقسیم
ارضی. کیمیای حیاتی. هندسه رسمیه. تطبیقات
حکمیة و کیمیویه. فیزیولوژی. ادبیات عربیه.
ادبیات ترکیه و تاریخ ادبیات. تاریخ عمومی
و ادیان. کتابت ترکیه و عربیه وسائره. مونه
استانبول مکاتب عالییه سنده اوشبو فنلر اوقولا.
اوقتوچیلر ده اگ مقتدر معلملر و کوبسی یاوروپا
دارالفنونلرنده اکمال ایتمش ذاتلردر. بزنگ
مدرسه عالییه لرمز بونلر آرتندن فووب یتار
ایچون طاغن بیک کوب طریشورغه حاجتدر.

مانع بولمايه چغنى آڭلاتدى .

فرانسه پارلامينتندە فاس مسئلەسى قوز -
غالغاچ ، حكومت موندن اوزينڭ عسكرىنى ،
فاس اوزن اوزى قارارلق درجه گە كېلگەنچە
چغارمايه چغنى آڭلاتدى . مصر شيكالى البته
فاس دە تيرگنە اول درجه گە يته آلمايە چق ، بناء
عليه فاس فرانسه حمايه سنده قالە چقدر .

اسپانيوللر فاسنڭ مەم نطقە لرىنى ضبط
ايدوب صوغشدىن طوقنادىلر . آنلردە ، اڭر باش
لرينە يڭى بلالر كېلماسە ، آندىن چغاچق توڭللردى .
بالقان يارىم اطە سنده « بالقان اتفاقى »
مستلەسى قوزغالدى ، بلغاريا ، صربىيە نڭ اتفاق
ياصاو و بر برسینه يافنلاشو خبرلرى يورى . لکن
بو اتفاق آوستريا و گېرمانيا نفوذینە هم تركيه گە
قارشو بولغانلقدن ، نەمسە سياستى بو حرکت گە
يول بېرماس كېى كوريله در .

ترکيه و ايران پارلامينت لرى آپيلوب اشکە
باشلادىلر . ترکيه دە اشلر يخشوق طنچ هم مو -
فقيتلى يارا . ترکيه مشروطه سينڭ كيتدکچە قوتلە -
نمکده اولديغنى انگلتره قرالى دە اوزينڭ تخت
خطبه سنده ذکر ايتوب اوتدى . ايران دە اشلر
آورراق بارا . مملکت نڭ اچنده اجنبى عسکرى
طورا . بعض يرلرنده اسكى اداره طرفدارلرى
قوزغالوب يڭى حكومتنى زور مشكلات كە تو -
شورەلر . يڭى حكومت آقچە سزلقدن وكشى سز -
لکدن زور اوڭغاي سزلقده بولونا . هر نه ايسە ،
ملت مجلسى اشنى آفرولاب توزەتسە كېرەك .
قطايە كېلچك ۱۹۱۰ نچى يل غنوارده عمومى
ملت مجلسى آچىلوب ، بوده اداره مشروطەلى بر
مملکت بولاچق : اداره مستبده و مطلقە نڭ اڭ
زور وقالون صوڭغى باغاناسيك آوب توشە چقدر .
اقصاي شرفده ياپونيا ، روسيه ، آمريقا
وقطاي آرەلرنده بعض بر مسئلەلر مذاكرە

ملى فرقهسى» تشكيل ايتلويدير . «روسيه روسلر
اچونلر» ديوجى بو فرقه گە يخشى اهميت
بېردى . اڭر بو فرقه قوت كسب ايتسە البته
روسيه دە گى باشقە ملتدە اوزلرن صاقلاو
قصديله مى فرقلر تشكيل ايدوب شونلرنى قوت
لندررگە طر يشە چقلر وشول سببلى روسيه خلقينڭ
كوچى مشترك بولغان عمومى وطنى قوتلندردن
بيگرەك مى نزاعلرغە صرف ابدلك لازم كە -
چكدر . بو - شايبان تأسفدر . فينلانديا ملت
مجلسى نڭ طاراتلوب روسيه ايله فينلانديا آرە -
سندە گى مناسبە نڭ كېرگنلە شووى دە كوزگە
كورينورلك بر حالدر .

آوستريا و ينگر يادە مليت نزاعى بېك نى
دوام ايتە . و ينگرلر ، اصلولر و پولاكلرنڭ هر
قايسينڭ آيروم مطلب و مقصدلرى بار . بو
ملتلر متمدن و مترقى بولغان غە كورە ، اوز مقصد -
لرينە طوغر و بېك قطعى صورتدە حرکت ايتەلر .
حاضرگە قدر ملت حا كە بولوب كېلگان نەمسە
عنصرينڭ حالى مشكل لشە بارا . و ينگر يانڭ
صوڭ كونلردە آوستريا غە تكليف ايتكان طلبلرى
قبول اولونە قالسە و ينگر يانڭ بتونلاى استقلا -
لينە بر ايكى گنە آديم قالادر .

انگلترە دە بايلرغە نالوغ صالو مسئلە سنده
پارلامينت ايله صاوبت (يوغارى پالاتا) آرە سنده
زور طارتشو بولدى . يوغارى پالاتا حكومت
و خلقنڭ مطلوبى بولوب پارلامينت طرفندن
قبول ايتلگان نالوغ نظامىنى رد ايتدى . شول
سببلى پارلامينت طاراتيلوب يڭى صايللاوتعيين
ايتلدى .

گېرمانيا ايمپېراتورى ملت مجلسى آچلغان
وقتدە غى نطقندە فاس مسئلە سنده فرانسه نڭ
حرکتى گرمانيا طرفندن خوش كورلديگنى ، يعنى
فاسنڭ فرانسه طرفناغينه توشووينە گرمانيانڭ

قز و بر اوغللرينى نه روشده گوزل تربيه ايتديكلرينى بر آرزى تصوير ايدوب كوستر مش ايدك . قزلرينىڭ حاللرينى كياوگه بېردىكى وقتلرينه قدر يازوب ، اوغللىرى ادهمىڭ حالنى آيروچە ايكنچى اثرمىزدە يازمق ايچون وعد ايتەش ايدك . بناء عليه شىمدى شول وعدمىزنى ايفا ايچون اوشبو «چن بخت» سرنامە سنده كى بر رومانچىزى تحريره مجبور اولارق اوشبو «شورا» مجلەسى ستونلارندە عالمە كوستر مەككە نيت ايتك .

ياز دقلمىزدە خطا سوزلر بولنسه ، ملت اوزى تنقيد ايتىپە حقلىدر . تنقيد ايسە طوغرى ويرلى اولسه ، هيچ انكار اولنماز مفيد بر توصيه ايدىكى معلومدر .

يارالله مرادى

بلدە «غورىق» اورالسىكى اوبلاست .

۱

ادهم مدرسه لىرمنىڭ بىرنده اون آلتى واون ىدى ياشلارنى قدر اوقوب صرف ، نحو ، حديث ، تفسير ، جغرافيا ، تاريخ ، حسن خط و حساب كى فنلردن ياخشى غنە معلومات قىزاندى . اجتهادلى و ذهنلى بر بالا بولووى ، اتكاسى حلیم افندىنىڭ دخى علم و معارفكە عاشق بولوب اوغلىنىڭ تحصيلى خصوصندە هيچ بر قصورلق كورسەتمەوى ، معلمى فرىد افندى جنابلرىنىڭدە جهالت و غفلت دىگان نرسەلرگە بىك قاطى دشمان بولوب اوزنىڭ بار قدر علمنى هيچ آياماى شاگردلارنى صرف ايدوى ، مىندن اوفوماينچە باشقە كشيپارگە كىتسە . كز ، دنيا آخرت رضالقم يوق ، ديوچى خلقەلردن اولمايوب هر نه اوقومق و بلمك طرفن ترجيح ايدوى ، ياكى ياش اوسمرگنە بولوب يتشوب كىلگان ملتنىڭ سيوملى چەچە كى ادهم افندىنىڭ كىلچكده نى روشده علم و معارف دىكلرلردن

ايتلمكده اولوب يقين زمانلردە بخشوق اهميت كسب ايتولرىدە بعيد توگلدەر .

افغانستان و فاس حكومتلارنىڭ اوز عسكەرلرنى تعليم ايتار ايچون تركىدەن آيتسارلر آلدرولرى ، تماميله غفلت درياسىنە چوموب ، بىك طنچغنه ياتقان بخارادە اصول جديده نزاغسى باشلانوب مجادلە فكرىه فوزغالووى اسلام دنياسىنىڭدە آزىمى كويمى جان و حيات اثرى كورساتووينە علامتدر .

داخلى روسىە مسلمەنلارندە صوڭ وقتلردە سياسى حيات بتونلاى آزالدى ، غ . دومادە قارالغان و فار الاچق نرسەلرگە اهميت بېرلى . مسلمەنلر ايچون حيات و ميات مسئلەسى اولان ابتدائى تعليم حقندە مذاكرەلر يوق . مسلمەن فرانسىەسىنىڭ يارلىغىدە اونتلوب بارا . «مسلمەن اتفاقى» بتو سببلى اوڭ وصول فكرلى مسلمەن نلرنىڭ كوڭللىرى طنچلانوب راحت ايتدىلر . مسلمەن جمعيتلارندە صدقە آلو ، صدقە بىرودن باشقە يڭى بر حركتلىر كورلمى . مىلى مكنتب و مدرسه لىرمنىڭ اصلاح مسئلەلىرى بر آديمدە آلفە كىنكالى يوق . بويلە طورونىڭ نتيجهسى نى بولاچقى هر كم گە معلوم اولسە كرك .

چن بخت

(حكايه)

سوز باشى

«گوزل تربيه» اسمندە بر مىلى حكايه يازوب حلیم افندى نام حميتلى و معارفپور بر ذات ايله رفيقە محترمه لىرى فاطمه خانمنىڭ ابكى

كوللرن كورسه تسه لر، البته بزنگ آرامزده ده فریدلر یاخشی غنه كورنه باشلار ایدی.

ادهنگ، معلمی فرید افندی ایله مصاحبه ایدشوب اوطورغان وقتلریده بولغالی هم اثرلی و فائده‌لی نصیحتلرنده كوب ایشته در ایدی. فرید افندیگ شاگردی ادهنگه كوب وقتلرده بیردیکی نصیحتلری ایسه؛ «عزیزم، اوقو! هر نرسه‌نی بلورگه طرش، نادانلق و غفلت بیک ناسچار نرسه، انساننی جانندن، مالندن و جمله راحتندن محروم ایتوب دنیا و آخرت خورلقه نوشره طورغان بر آغودر، ممکن قدر موندن صاقلان. فایسی بر جاهل آدم‌لرنگ شیمدیلک دنیا طورمشنده راحت یاشاولرن کوروب آلدانما، صوگندن بیک اوکنورسگ... حاضر الحمدلله وقتگ ایرکن، ذهنگ آچیق، عقلگ صاف، پدر هم والده گده اوقتونگ وسینی کشی ایتونگ اجتهادنده، دنیا مشقتلریده ئلی اوستگه سالنماغان، هوا یوزنده اوچوب یورگان کوگارچن کبی وقتکدر. بوچاق-لرنی بیک غنیمت بل. البته بتون حیانتکنی مد-رسده اوتکازماسگ، نصیب بولسه دنیاغه چغوب اوز آلدگه بر عائله صاحبی بولوب معیشت ایتکان کونلرگده بولور. ئنه شول وقتلرده نی روده کونلر کچرمک ایچون شیمیدین حاضرک کوروب طورمق تیوشلیدر. حاضرگی حالده گی هر بر حرکتگ نتیجه لری ئنه شول کونلرده کورنه چکدر. اگر بو کونلرگنی کمال بر غفلت و جهالت ایچنده کیچرسهگ، اول کیله چک کون-لرده گی معیشتگننگ منظره‌لری بیک قورقچیلیدر. عزیزم! هر نیچکده اوقو، بل، چالش (وان لیس للانسان الا ما سعی) معلومگ اولسون!»

کبی خطا بلردن عبارت اولوب بو وقتلرده ادهنگ اول ماتور کوزلرندن انجی کبی قطره قطره یاشلر چقمقده، فزل ختفه‌گه اوخشاشلی کچکنه

حصه‌لی بولاچغن آیروم آچیق آگلانتوب طورمقده لر ایدی.

ادهم، ۱۲ یاشلرندن باشلاب دورت بیش سنه قدر چیت بر ترتیبلیرهك شهر مدرسه سنده تحصیلده بولندی. ممکن قدر بو وقتلرن ضایع یبارمسکه طرشدی. هر نه وقتنگ بیک قدرلی ایکانون بلوب کیرهك قدر معلوماتلر آلورغه طرشدی. هم ادهنگ بختینه قارشى معلیمده یاخشی برکشی توغری کیلدی، نیچه سنه لرحه ممالک اسلامیه‌لرده تحصیل و سیاحتلرده بولنغان، اوزینگ اجتهاد و استعدادی آرقاسنده كوب معلوماتلر قازانغان، روسچه دنده غزنه و ژورناللر مطالعه ایدرک قدر خبری وار، تعصبسز، فکری آچیق فرید اسمنده بر افندی ایدی، شیمدیلک حیاتنده ده تعلیم و تربیه خصوصلرینه بیک اهمیت بیروب قولندن کیلگان قدر ملتنه خدمت ایتمک زور بر مقصدی ایدی. البته بویله بر معلمنگ تحت نظارتنده بولغان ذهنلی و اجتهادلی شاگرد-لردن یاخشوق نرسه لر امید ایدلسه ده اورنی واردر. لکن تأسفدرکه فرید افندی کبی معلملرنی بزنگ ملت آراسندن کوندوز فنار یاغوب ازله-سه گده تابووی مشکلدرد. بزنگ ملتیزنگ مدنی خلقلر آراسنده برگه اوطور بده آنلر قطارنده یاشی آلمای كوب آرتده وتوبه‌ن قالووی البته فرید افندی کبی معلملرننگ آزلغندن ایدیکی هیچ انکار اولنماز. لکن بو خصوصلرده هر قایسیمزده ده عیبلر یوق توگل. ملا و حضرتلرمز جمله‌سی بر سوز ایله اسلامیتنگ نیندی بر دین ایدیکن خلقغه یاخشی آگلانتسه‌لر، مدرس و خلفه لرمز خیر دعاء و بد دعاء دیگان شیلر حقنده ملتنگ باشن ایلندرمه‌سه‌لر، عائله لرمز چن اسلام عائله لری بولسه لر، بای و دولت صاحبلرمز جمله‌سی بر اتفاق ایله نوکره نوکره ملتکه آچه

رونده تاشوب دخیده ادهمگه ئلله نیلراسته تمکک
ایدی. امتحان بعدنده مدرسه یابولوب شاگرد-
لر تارالا تاشلادیغندن، مای باشلرنده ادهمه
کندی وطننه قایتوب کیتدی. (آخری وار)

بیت قبارچقلری اوستندن آغوب یاڭا بیلگی
بیرمکده اولغان کچکنه قارا میوقلری اورننه قدر
صوزلوب توشه لر ایدی.

معلم فرید افندی جنابلری اجتهاد ایتوب
مدرسه نڭ بر بولمه سون کتبخانه ایتوب آچدیغندن
ادهم کبی ترقی و معارفپرور شاگردلر، قشنگ
اوزون کیچه لرن فقط جراب و قوبز اوینا بقنه
اوزدر وچیلردن اولمای، شول کتبخانه ده اوطوروب
جریده و مجله لر هم باشقه ده ادبی و فنی رساله لر
مطالعه سیله مشغول بولنوب هر جهندن اوزلرینه
تیوشلی معلوماتلر حاصل ایتمکده ایدیلر. فرید
افندی، شاگردلرینڭ هر بر خصوصلرینه دقت
بیوروب طور دقندن صحت و سلامتک لربنده
صافلاتمق ایچون ادهملرنڭ کوندزگی برر سا-
عتلرینی گیمناستیکه (ریاضات بدنیه) ایلده
شغللندره در ایدی، چونکه حفظ صحت فاعله سنجه
یاش کیشیلرگه، خصوصاً تحصیلده بولغان شاگرد-
لرگه فیزیچسکی اشارنک کوب فائده سی بارلیغی
معلومدر. فرید افندی اوزنده اوقومقده اولغان
شاگردلرگه روسجه ده اوقونی توصیه ایتدیگندن
بر نیچه رفیقلر بولنوب ادهملر شول قشده بر
روس اوچیتلن یاللاب روسجه ده اوقورغه باشلا-
دیلر. مونه شولای ایتوب ادهم افندی دورت
یل تحصیلی وقتنده یاخشوق نرسه لردن خبردار
بولدی. قش اوتدی، یاز جیتدی، کونلر جلندی،
آغاچلر یاشاردی، اوزاق چیتلردن ماتور قوشلر
کیاوب صایری باشلادی، دنیا جانلانندی، کو-
کئلر آچلدی، هر کهمه بر حضور، یاڭی راحت،
یاڭی لذت، گویمه دنیا بر جنت حکمن آلدی.
ایشته شونلر جمله سندن ادهمه ده یاخشوق
اوز گارشلر حس ایتلمگه باشلامش ایدی.
آپریل آخیرلرنڭ شاگردلرگه امتحان بولنوب
ادهم گوزل مکافتلرده فاز اندیغندن کوڭلی عجب

تیل یاروشی

VI

ترکیچه یازو توغروسنده

بخشیلاب نیکشکرگان کیشیلرنڭ دیدکلرینه
کوره تلیمرده یخشی غنه ایرکونلک واردر. شولای
اولسه ده بو کونگه چیکلی آنی اش که کرتک ایچون
طریشقان بر کشی ده یوق ایدی.

بو کونده ایسه بو توغروده بر نچیلکنی
«شورا» آلدی. ایلی آلطمش یول ترکیچه یازو
یازا آلمان کشی گه آنڭ یازوینی فوطلاب گوزل
رونده توبلانمش ۱۹۰۸ نچی یلنڭ «شورا» سینی
ویره چکینه سوز ویردی. بونڭ ایل ترکی قردش-
لرینی یاریشغه اوندادی. آنسزده تلمزنی
توزاتمک ایچون اومطلولوب طورغان یاشلرنڭ برده
قالماینچه بو یاریشغه چغه چقلری بیلگولیدر.
چیت سوزلر فاطناشدر ماینچه ایلی آلطمش
یول یازو یازمق کوب آغراش دگلدر. آنڭ
ایچون یازوچیلریمز یازاچق سوزلرینی آلدان
اویلاب چیت سوزلر فاطناشدر ماینچه یازارلق
اولغانلرنی غنه صایلاب یازارغه طریشه چقلردر،
بو ایسه تلمز نڭ کیکلگینی، تورلی نرسه یازارغه
یازارلق اولدقینی کورساته آلمایه چقدر.

شولای اولسه ده بو یاریشده چن ترکیچه
یازوچیلر اورتیغه چغوب الکه ترکیچه دیسه
یازغان نرسه لرنڭ یازارلرینی کورساتسه لر کرک.

بارچه سينگ اور تاق سويلگان سوزلرینی بر
یرگه، آیرم آیرم سويلگان سوزلرینی ایکنچی
یرگه جیوب یازوب شونلرننگ جیونسینی ترکی نلی
اولوق اوزره بالارغه یاشلی اوقوتمقدر. بیلگولی
بونى اشلمک ایچونده تورلی روغدن برر کشى
صایلامق تیوش اولادر.

ایشته بز اوز کوکلمزگه کلگاننی یازدق بوگا
باشقه یول طابقان کشىلرده طابقانلرینی یازسه لر
کرك. نه اولسه اولسون باشلانغان بر اشنی
یرینه یتکوررگه طریشمق آگا کوچی یتکان هر
کمنگ اوستینه بورچدر.

بو اورنده باشقه یازاچقلمزده وار ایدی
ایسه ده یازو آلطمش یولدن آرتوب کیتماسون
ایچون آنلرنی ایکنچی بر ایرکون چاقده یازارغه
قالدردم. چیت سوز برده قاطناشدر ماینچه یازلمش
اوشبو یازومنگ «شورا» ده باصلمقنی اونمکمن.
«.....»

اخطار: «شورا» ده بر کیمسه گه نسبت
ویرلمش یا که آخیرینه امضا قویلمش مقاله لر
حقنده ادبی جهندن اولان مسؤلیت صاحب لری
اوستلرنده در.

تصحیح - بونو بیرنگ ۷۱۸ نچی بیتنده گی فارسی
بیتلرده اوچ اورنده «اولی» سوزلرینی «روی» دیه و صوگنی
بیتده گی «دین» سوزینی «وین» دیه اوقورغه تیوشدر.

کوبدن تیوشلی اولوب ده صوگنه قالغان بو
یاریشده بر چیتده طوروب قالهقنی کوکلمز
یوکلامدیکی ایچون بزده ایرکلی ایرکسز یازارغه
کرسدک. یاز سافه ایگ الگ شونی دیمک بورچمزدر.
بزم یازومزدن چیت سوزلرینی آرچیمقمز شویله
تیوش دیه بلد کمزدن دگلدر. یالکز «شورا»
ایتکانکه طوغری کلتورمک ایچوندر. یوقسه بزم
بلد کمز چه ترکچه دن چیت سوزلرینی بسبتون
چغاررغه کوچانمک اورنسزدر. آنک ایچون
ترکچه ده کوب سوزلر واردر، چیت تللردن آلنمش
ایسه لرده ترکچه کبی یازیلوب سویلنمکده در.
یازوده بز بونلردن صاقلانور ایسه ک کوکلمزده
اولغان کوب نرسه لرنی اوزمز تلاگان روشده
طوغری آگلانا آلمایه چقلمز. بو ایسه ایرکون
تلمزنی اوز ایرکمز ایله فصانلاندرمق دیمکدر.
بونگ بزگه بر چاقده ده کیرا گی یوقدر.

بزم ایچون کرك اولغان نرسه ترکچه دن
ترکلر آگلماز سوزلرینی آرچیمقدر، صوگره
ترکچه دیه سویلنگان تورلی تللرنی برلشدروب
برمز یازغاننی ایکنچیمز اوقورلوق روشکه کتور-
مکدر. آرتوندن طریشوب یورگوچیلر اولسه
بوده نیز بولاچق اشلردندر.

تللرنی برلشدرمک آرتوق آغراش دگلدر.
بزچه بو طوغروده قسقه یول شولدرکه فزانلی
قریملی قافقارلی ترکستانلی ده عثمانلی لرننگ

محرری: رضا الدین بن محمد الدین * ناسرلی: محمداکر و محمداکر راسیفدر

«شورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ:

НА 2-й СТРАНИЦЪ ОБЛОЖКИ 30 КОП.,
НА 3 и 4 СТР. — 20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТЪ.

АДРЕСЪ: Г. ОРЕНБУРГЪ,
РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛА „ШУРО“.

— آبوزه بدلی: —
سنه لك ۵، آلتی آیلوق ۲ روبله ۶۰ كاپك.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه لك ۹، آلتی آیلوق ۴ روبله ۶۰ كاپك در.

جوابى ۲۱ نچى عددده تمام ويرلمشدر .
 ◻ حسيب الكريمى افندى گه : مقاله كز اوز نوبتنده باصلور .
 ◻ «اسلام قريه لرنده انقراض» اسمنده اولان مقاله ، كله چك عدد لرنك بربنده نشر اولنور .
 ◻ «روحسز عالم» و «تاريخ العلوم» اسمنده اولان مقاله لر اوز نوبتلرنده نشر اولنه چقلر .
 ◻ «قاديمنى ، خاتونمى» اسمى ايله ع . بطال افندى طرفندن يارلمش مقاله ، اوشنداق احمد جان بيكتمروفنك «چواشلىر» نام مقاله سى حرف جيولوب بندكلىرى صوڭ اورن اولمادىغى سببندن بو عددگه كرمى قالديلر .
 ◻ ف . ك . م . افندى گه طوغرى امضا كزنى قوياغه قوشمادىغىز و بونك ايچون ده بر سبب كوسترمادىكز ايچون مقاله كز درج اولنماز .

ديكابر باشندن صوڭ آلمش «تيل ياريشى»
 حقنده اولان مقاله لر ، مسابقه گه كرمالر .
 ◻ معلم حسن على افندى گه : تيل ياريشى حقنده اولان مقاله لرنى انتقاد ايتمش اولدىغىز مکتوب تاپشردى . اوشبو عمل كزده دوام ايدو كزنى اوتنه مز . تيل ياريشى فصلى يابولدىغى صوڭ مکتوب كز باصلنور .
 ◻ بهرام بك ترجهان دولتشايوف جنابلر ينه : «تيل ياريشى» حقنده اولان مقاله كز آلدى .
 ◻ اورالسكى ده هادى افندى طولبايى غه : راغب الاصبهائى نك «المفردات» نام كتابى مصرده بر ايكى دفعه باصلدى . «شرق» كتبخانه سنده نسخهلرى اولسه كرك . (اسامى الكتب بيت ۱۹ - ۲۳) .
 ◻ فيض الرحمن افندى موسين گه : سو الكزنك

بريتو الرنى تاشلا كز! ماقلانكز ايكزيمه (جنام) دن! قلمكز آغرو ايارودن ،
 صوراكز اپتك هم اپتكارسكى مغازينلر دن . موقت گنه توكلرنى
 كيتاروايچون « نوش » ديگان انك يغشى دوانى ، بودوا برينو اورينه يارى اوزى هيچ ضررسز هم پاك
 ساتار ايچون پتريورغنه پارتخت طيبه ديوانينك 5078 № رخصتى واستعمال ايتو چيلرنك كوب رحمتلى بار .
 خاتونلر هم ايلر ايچون انك كيراك نرسه ، بر ساوتى نك بهاسى يوچته راصخودى ايله ۱ صوم ۲۵ ة (ممكن ماركه برلن)
 نالور ايله ۳۵ قمت راك ، سبرگه زاداتسگه سز يبرلماي تعاليماتى كارويكهنده مفصل معلومات بوشلاي يبرله .
 بتون روسيه ايچون باش اصقلادى Товарищество «НУШИ» С.-Петербургъ, Невскій
 проспектъ 108—18 телеф. 313—13.

ايفيدرا

قوزميج نباتى
 قورى سزلاو ، آش باتماو ، فان آزلقدن فائى
 بيره نورغان بر شقالى نبات بولغانى ايچون بيزنك
 روسيه ده هم چيت ملكت لرده ده استعمالك در . بور

اورمانندن تامرى ، چاچك هم اورقلىرى ايله برگه جيولمش ايك يغشى صورتى فاروبقه ده
 بولنوب قداغى بش صومدر . ايكنچى صورتى اوچ صوم ، اوچونچى صورتى بر صومدر .
 ۱۸۹۶ نچى يلدن بيرلى ايفيدراتى يوروب تورامز . ايك كوب بيرگانمز برنچى صورتدر .

آدرسمز : г. Бузулукъ, Самар. губ., В. Вагапову.

شَرَقٌ كَاتِبٌ بِنَهْشِي
صِيَابِي : أَحْمَدُ إِسْحَاقِي
أَوْ شَرَقٌ شَيْخُهُ أُنْدِيَّةٌ
سَنَةٌ تَأْسِيسِي ١٩٠٦

مفصل «اسامی السکتب» بوش یبارلور .
بر مقدار زادانکه یبارلسه زاکازنک قالغانی
نالور ایله یبارلور . زادانکه یبار وچیلر :
پیریوود ایله آچه یباررگه تیوشلیدر .
مارقه قبول اولنماس . زادانکه سز نالور ایله
یبارلماس . پوچته مصارفی آلوچیدن .

آدرس : Орскъ, Оренб. губ.,
Ахмеду ИСХАКОВУ.

یا شاکا باصلوب چقدی : «امام غزالی»

مؤلفی : رضاءالدین افندی فخرالدینف حضرتلری . ناشری : «شرق کتابخانهسی»
حقی ۳۰ تین . پوچته حقی ۶ تین . ۳۶ تین آچه برابرینه هر طرفقه یبارلور .
«امام غزالی» ننگ مندرجاتندن بعضلری :

«غزالی» ننگ اسم ونسبی - نسبت و وطنی - تربیه و تحصیل - نشأت و شهرتی - تدریس
و سیاحتلری . «غزالی» عصرنده اسلام دنیاسی - معاصرلری اولان خلیفه و پادشاهلر -
مشهور عالملر - نظامیه مدرسهسی . مسلك و مذهبی - اخلاق و طبیعتی - سماع حقنده فکری
- عبرتلی سوزلری - تالیفلری . روسیه مسلمانلری آراسنده «غزالی» عزلت و زهدی -
تصوف ایله اشتغالی و بونگ سببی - شجاعت ادبیه . تعلیم و تعلم - متعلم و معلم - دنیاوی
علملر - عالملر - «غزالی» فلسفهسی - یونان و عرب فلسفهسی - راموس و باکون - حوادث
طبیعیه - اسباب ایله مسببات آراسنده ملازمت - وحدت وجود - علم کلام - تصوف و علم -
لیس فی الامکان ابداع مما کان . ابن یاجه و ابن طفیل - اجتماعی ، عبرانی ، اقتصادی
حاملر ایله اولان مناسبتی . منتقد و مدافعلری - کتابلرینگ یاندرلمه سی . «غزالی»
حقنده عمومی بر ملاحظه .

اوشبو «امام غزالی» «مشهور ایرلردن» اوچنچی جز اولوب شایان استفاده بر کتابدر .

«شرق کتابخانهسی» نشریاتندن :

اهل - عیال	مؤلفی رضاءالدین فخرالدینف	۱۰ تین	آثار ۱۴ نچی	»	»	»	»	»	»
آداب تعلیم	»	»	»	»	»	»	»	»	»
آمریقا فکری	»	»	»	»	»	»	»	»	»
ابو العلاء المعری	»	»	»	»	»	»	»	»	»
آثار ۱۲ نچی	»	»	»	»	»	»	»	»	»
آثار ۱۳ نچی	»	»	»	»	»	»	»	»	»
عقیده	»	»	»	»	»	»	»	»	»
خیالمی ، حقیقتمی ؟	»	»	»	»	»	»	»	»	»
آخر زمان بلاسی	»	»	»	»	»	»	»	»	»
جانلی جنازه	»	»	»	»	»	»	»	»	»

